

**Norges
Naturvernforbund**
Friends of the Earth Norway

Internasjonal strategi 2011-2020

Vedtatt av Landsstyret 5.-6.februar 2011

Innholdsliste

1. Innledning
2. Visjon
3. Naturvernforbundets internasjonale arbeid i dag – ståsted og erfaringer
4. Naturvernforbundets arbeidsmetodikk
5. Om prioriteringer og valg i strategien
6. Programmer 2011-20
  - 6.1 Ren energi Afrika
  - 6.2 Klimapolitikk i store utslippsland i Øst-Europa
  - 6.3 Ren energi i Sentral-Asia og Kaukasus
  - 6.4 Bærekraft og gode forvaltningsregimer i Arktis
  - 6.5 Internasjonal miljøpolitikk
  - 6.6 Internasjonal miljø, klima og energiutdanning (SPARE)
7. Nordisk samarbeid
8. Integrasjon og forankring i Naturvernforbundet
9. Fundraising

1. Innledning

De globale miljøproblemene er omfattende, alvorlige og må løses gjennom krevende omstillinger. Disse omstillingene må drives frem av lokal og nasjonal innsats, men i en globalisert verden kreves også internasjonalt arbeid og internasjonale avtaler. En viktig side ved de internasjonale avtalene er å komme frem til effektive miljøløsninger som oppfattes som rimelige og legitime av alle parter.

Naturvernforbundet arbeider for at verdens naturressurser forvaltes på en miljømessig forsvarlig måte nasjonalt og internasjonalt. Dette innebærer å sikre rettferdig tilgang og fordeling av disse ressursene mellom fattige og rike – både i og mellom land, og mellom generasjoner. For å oppnå dette må naturens evne til å gi et trygt livsgrunnlag for alle bevares. Dette forutsetter at tapet av naturmangfoldet stanses og reverseres, og at utslippene av klimagasser reduseres i tråd med forskernes anbefalinger for å unngå alvorlige klimaendringer. Videre arbeider Naturvernforbundet for at internasjonale miljø- og forvaltningsregimer skal være åpne og demokratiske, og for å fremme utvikling med redusert miljøbelastning. Samtidig må særlig utsatte gruppers rettigheter til å forvalte og høste av naturressursene ivaretas.

Naturvernforbundet har gjennom mange år bygget opp et sterkt internasjonalt engasjement. Som en bred nasjonal og medlemsbasert organisasjon har vi høy miljøfaglig og organisatorisk kompetanse, og er en sterk partner for våre samarbeidsorganisasjoner. Naturvernforbundet ønsker å utvide og styrke det internasjonale engasjementet ytterligere, og har for å oppnå dette utarbeidet en strategi for perioden 2011-2020.

Denne strategien er en veiviser for utvikling av Naturvernforbundets internasjonale arbeid de neste 10 årene. Den skal gi geografiske og tematiske prioriteringer, og vise ambisjonsnivå og omfang av arbeidet. Strategien skal også vise hvordan vi skal styrke koblingene mellom Naturvernforbundets lokale, nasjonale og internasjonale arbeid.

Våre tematiske hovedprioriteringer 2011-2020 er energieffektivitet, reduserte klimagassutslipp og bevaring av naturmangfoldet. Innen disse temaene har Naturvernforbundet opparbeidet sterk nisjekompetanse, og vi har lang erfaring fra internasjonalt samarbeid innen disse temaene. For

strategiens periode har vi har utarbeidet fire regionale programmer med ulikt tematisk fokus. Et program for reduserte klimagassutslipp i store utslippsland i Øst-Europa, et energiprogram for miljøvennlig energiutviklingsland i Kaukasus og Sentral-Asia, et energiprogram for miljøvennlig energiutvikling i land i Afrika og et program for miljø- og ressursforvaltning i Arktis. I tillegg til de regionale programmene har vi etablert et program for internasjonal miljøpolitikk som omfatter arbeid opp mot det internasjonale klimasamarbeidet i FN, FNs konvensjon om biologisk mangfold og følger norske miljøinvesteringer i Sør. Vi har også et program for utdanningsprogrammet SPARE som omfatter de landene som inngår i de regionale programmene.

Naturvernforbundets internasjonale engasjement

Bred folkelig deltagelse er anerkjent som viktig i internasjonal lov og praksis. I Norge har Naturvernforbundet lang tradisjon for involvering av sivilsamfunn i lokale, nasjonale og internasjonale beslutningsprosesser. Landene Naturvernforbundet er engasjert i har store miljøutfordringer, men er blant de dårligst stilte når det gjelder deltagelse fra sivilt samfunn. Miljøbevegelsen er svak, og jobber under utfordrende forhold økonomisk og politisk. Naturvernforbundet ser sterkere nasjonale miljøorganisasjoner som en forutsetning for å ivareta miljøinteressene.

Naturvernforbundet har sterk miljøfaglig og organisatorisk kompetanse, tilgang til ressurser og innflytelse i mange prosesser som gjør at vi kan være en viktig samarbeidspartner for miljøbevegelse i andre land, og kan bidra til å styrke deres påvirkningsarbeid. Tilsvarende er erfaringer og synspunkter fra våre utenlandske partnere og nettverk med på å styrke Naturvernforbundets nasjonale og internasjonale påvirkningsarbeid. I fellesskap står vi sterkere i arbeidet med regionale og internasjonale miljøforvaltningsregimer og avtaler.

Godt utviklede land som Norge har et særlig ansvar for å bidra til arbeidet med å løse miljøproblemene i verden, også fordi rike land historisk har et hovedansvar for globale miljøutfordringer som klimaendringene. Samtidig har Norge ofte gode forutsetninger i form av institusjoner og miljøer med kunnskap og erfaringer som kan bidra til en miljømessig forsvarlig utvikling i andre land.

Naturvernforbundet arbeider for at Norge, og norske selskaper og bedrifter, skal være verdensledende i å løse de nasjonale miljøproblemene, og at vi samlet sett som nasjon bidrar til en miljøvennlig utvikling internasjonalt. Samtidig har rike land et særlig ansvar for at globale miljøproblemer løses på en måte som ikke bidrar til å svekke verdens fattiges tilgang til grunnleggende behov som mat, vann, utdanning og økonomiske, sosiale, politiske og kulturelle rettigheter.

Naturvernforbundet har oppnådd mange resultater gjennom sitt internasjonale arbeid, særlig gjennom politisk påvirkning mot norske myndigheter for iverksetting av internasjonale tiltak for så å følge opp dette arbeidet gjennom internasjonalt samarbeid. Måten vi arbeidet for å sikre regnskogsmilliardene på, for så å følge opp initiativet gjennom internasjonalt samarbeid om regnskog innen klimaforhandlingene, er et slikt eksempel.

I mange tilfeller ser vi at de kreftene og mekanismene som fører til miljøødeleggelse, forsterker og fører til undertrykkelse og fattigdom. Mer miljøvennlige forvaltningsregimer, både internasjonalt og nasjonalt, må basere seg på grunnleggende menneskerettigheter og klart definerte rettigheter til ressurser og miljøtjenester også for verdens fattige.

Om Naturvernforbundet

Naturvernforbundet er grunnlagt i 1914 og er Norges eldste miljøorganisasjon. Vi er en demokratisk og medlemsbasert organisasjon som samarbeider internasjonalt med andre lokalt forankrede

organisasjoner for å løse miljøproblemene, blant annet som norsk medlem av den internasjonale føderasjonen Friends of the Earth (FoE).

Naturvernforbundet er i dag en ledende aktør i den nasjonale miljødebatten. Vi har 19 500 medlemmer og 100 fylkes- og lokallag over hele landet (januar 2011) og setter ofte dagsorden gjennom vår kompetanse og brede kontaktnett i det politiske arbeidet med miljøspørsmål. Naturvernforbundet har opp gjennom hele sin historie hatt et hovedfokus på bærekraftig forvaltning av naturen, men har de siste tiårene i økende grad også fokusert på forurensing og klimaendringer. Undersøkelser viser at vi i dag også har svært høy troverdighet i for eksempel klimaspørsmål.

Naturvernforbundets lokal- og fylkeslag driver et aktivt arbeid og er spesielt engasjerte i arealsaker, som er den største trusselen mot naturmangfoldet i Norge i dag. Klimaspørsmålet har de siste årene fått økt oppmerksomhet også lokalt. Gjennom lokal- og fylkeslagene har Naturvernforbundet et omfattende nettverk for å nå ut til befolkningen, kommunene og næringslivet.

I tillegg til fylkes- og lokallag og et sentralt sekretariat har Naturvernforbundet en rekke faglige utvalg som arbeider med sine aktuelle miljøtema som klimaspørsmål, vassdragsbevaring og skogvern. Vi har en stor familie av nære samarbeidspartnere i barneorganisasjonen Miljøagentene, ungdomsorganisasjonen Natur og Ungdom, forbrukerorganisasjonen Grønn Hverdag, Regnskogfondet og Utviklingsfondet. Vi deltar også aktivt i nettverk som Forum for utvikling og miljø, Samarbeidsrådet for naturvernsaker (SRN) og Forum for natur og friluftsliv (FNF). Naturvernforbundet deltar til enhver tid i 30-40 styrer, råd og utvalg, og er høringsinstans lokalt og nasjonalt.

Internasjonalt arbeider Naturvernforbundet med andre organisasjoner gjennom nettverkene Climate Action Network (CAN) som samler 500 miljø- og utviklingsorganisasjoner fra hele verden, og Friends of the Earth (FoE), verdens største grasrotbaserte miljøorganisasjon. I tillegg har Naturvernforbundet prosjekter og samarbeidsorganisasjoner i 20 land, særlig i Øst-Europa, Sentral-Asia, Kaukasus og Afrika.

Om denne strategien

Denne strategien viser retning og omfang av utviklingen til Naturvernforbundets internasjonale arbeid i perioden 2011 til 2020, og er vedtatt av Landsstyret. Samtidig ligger Naturvernforbundets vedtekter og prinsippprogram til grunn for all virksomhet i Naturvernforbundet.

Denne strategien vil konkretiseres gjennom Naturvernforbundets toårige arbeidsprogram, som vedtas av Landsmøtet. Samtidig er det viktig å påpeke at Landsmøtet fritt kan velge innhold i arbeidsprogrammene. Naturvernforbundets strategi for det internasjonale arbeidet skal ved behov kunne endres og oppdateres, og vi ser for oss en gjennomgang av strategien halvveis i perioden.

I strategien har vi søkt å tenke utenfor dagens begrensninger, både økonomisk og organisatorisk, og ønsker å strekke oss mot mål som vi mener balanserer mellom det nødvendige og mulige. Økte ambisjoner, nye tema og nye prosjektland, slik denne strategien beskriver, vil kreve økt ekstern finansiering.

2. Visjon

Naturvernforbundets internasjonale arbeid skal bidra til å styrke lokalbaserte miljøvernorganisasjoner i de landene vi engasjerer oss, og vårt internasjonale engasjement skal bidra til å styrke vårt påvirkningsarbeid overfor nasjonale og internasjonale posisjoner og tiltak.

3. Naturvernforbundets internasjonale arbeid i dag – ståsted og erfaringer

Naturvernforbundet har hatt internasjonale prosjekter siden 70-tallet. Fra rundt 1990 startet en mer målrettet oppbygging av internasjonalt arbeid rettet mot Russland. Arbeidet har mellom 2000 og 2010 blitt utvidet til en rekke land i det tidligere Sovjetunionen, samt til noen land i Afrika. I 2010 har Naturvernforbundet konkrete prosjekter i 20 land, men berører langt flere land og aktører i vårt totale internasjonale arbeid.

Naturvernforbundet har fra 1995 vært det norske medlemmet i den internasjonale paraplyorganisasjonen Friends of the Earth (FoE). FoE har 77 betalende medlemsorganisasjoner fra fem kontinenter, omtrent likt fordelt mellom fattige og rike land. Organisasjonens medlemmer er enten nasjonale medlemsbaserte demokratiske organisasjoner eller grasrotorienterte organisasjoner med demokratiske strukturer. Totalt representerer de nesten to millioner medlemmer og støttespillere og fem tusen lokallag, og er et av verdens største miljønettverk. FoEs hovedfokus er å styrke medlemsorganisasjonene i sør, og at organisasjonene i sør skal være en viktig stemme i politikkprosesser for hele organisasjonen.

Naturvernforbundet har de senere årene deltatt mer aktivt innen FoE. Dette gjelder særlig innenfor programmene internasjonale klimaforhandlinger, energieffektivisering, skogbevaring, naturmangfold og rettigheter. Naturvernforbundet har fra 2010 vareplass i styret til den regionale grenen FoE Europa. I tillegg samarbeider Naturvernforbundet med en rekke enkeltorganisasjoner innen FoE-nettverket. Et av våre største prosjekter er rettet mot oljeutvinning i Nigeria i samarbeid med FoE Nigeria.

Naturvernforbundets internasjonale arbeid utgjorde i 2010 en relativt stor del av det sentrale sekretariatets totale arbeid (20 % ansatte) og økonomi (50 %). Omsetningen for det internasjonale arbeidet ligger på mellom 15 og 20 millioner, og mesteparten av arbeidet er eksternt finansiert. Til sammen er det omtrent åtte fulltidsstillinger som arbeider med internasjonale spørsmål i Naturvernforbundet. Den største delen av arbeidet er finansiert av Utenriksdepartementet, men også Norad og Miljøverndepartementet er viktige bidragsytere.

Det internasjonale arbeidet har forankring i ulike deler av organisasjonens administrative organer. Hoveddelen av arbeidet gjøres i dag av Internasjonal prosjektavdeling, som gjennomfører prosjekter ute i samarbeid med lokale partnere. I tillegg har ulike fagavdelinger internasjonalt arbeid rettet mot deres spesifikke tema. Energi- og klimaavdelingen i Naturvernforbundet jobber blant annet med klimaforhandlinger og deltar i FoE Europas kampanje på energieffektivisering i bygg. Naturmangfoldavdelingen i Naturvernforbundet følger FNs konvensjon om biologisk mangfold, og har ansvar for internasjonalt arbeid knyttet til fiskeri og havmiljø som drives fra vårt Barentshavskontor i Nordland. I tillegg finnes det også enkelte lokallag/fylkeslag som har eget internasjonalt engasjement, stort sett i forbindelse med partnere i andre europeiske land.

Tematisk ligger hoveddelen av det internasjonale arbeidet i dag innenfor energi og klima, men det gjøres også viktig arbeid innen naturmangfold. For tiden jobber Naturvernforbundet blant annet for å redusere ulovlig fiske i Barentshavet og følger opp det internasjonale avtaleverket om å redusere tapet av biologisk mangfold både i Norge og i Europa. Naturvernforbundet har tidligere jobbet internasjonalt med prosjekter innen fiskeriforvaltning og oppbygging av kystfiskeflåten på Sri Lanka etter Tsunamien i 2004.

Oversikt over Naturvernforbundets internasjonale arbeid i 2010:

* Klima/energi (hoveddel av aktivitet/finansiering)

- Prosjektvirksomhet i 20 land i øst og sør med hovedretningene:
  - Øst-Europa/Kaukasus/Sentral-Asia innen energi, klima, miljøutdanning, organisasjonsutvikling.
  - Prosjekter i fire afrikanske land innen praktisk lokale energiløsninger, men også organisasjonsutvikling/ nettverksbygging/ policyarbeid innen energi/klima
  - Energispesifikke prosjekter: Olje for Utvikling i Nigeria/ Oilwatch-nettverk i Afrika, atomprosjekt i Russland
- Samarbeid med Regnskogfondet om internasjonale klimaforhandlinger/skog

* Naturmangfold

- Ulovlig fiske
- Internasjonalt arbeid med fôr/fiskeolje til oppdrett
- Oppbygging av separat Arktis-satsing
- Biomangfoldforhandlingene (CBD)

* Organisasjon

- Medlemskap i og fagsamarbeid særlig innen klima med Friends of the Earth International
- Medlemskap i og fagsamarbeid med FoE Europa, innen klima, biomangfold og energieffektivisering
- Igangsatt opptrapping av nordisk samarbeid med de øvrige store miljøorganisasjonene

Størstedelen av det internasjonale arbeidet omfatter konkrete prosjekter ute, i samarbeid med lokale partnere. Vi har jobbet med land som har hatt store utfordringer innen nasjonal energi og klimapolitikk, samtidig som sivilt samfunn har vært svakt representert som pådrivere for gode miljøløsninger. Vi har søkt å drive en målrettet oppbygging av miljøorganisasjoners kompetanse for å kunne styrke og utvide deres arbeid med energi- og klimapolitikk.

I møte med svakt sivilt samfunn som står overfor store og nasjonale utfordringer har vi jobbet frem en modell som vi har hatt svært god erfaring med. Mange av våre partnere har startet energiarbeid med vårt utdanningsprogram SPARE, og har gjennom dette fått en viktig innføring i energi- og klimautfordringer. Det er også viktig at SPARE er et ukontroversielt prosjekt, slik at det er enkelt også for organisasjoner i land med politiske utfordringer å bruke dette prosjektet til å skape aktivitet, kompetanse og tillit. Gradvis har vi involvert våre partnere i praktiske energiprojekter, og dette gjennomføres i dag i de fleste partnerland. De praktiske prosjektene har flere formål. De bidrar til å vise konkrete løsninger, og vi har hatt fokus på tiltak som kan gjøres med lokalt tilgjengelige materialer og til relativt lave kostnader. De er viktige for å bygge organisasjonenes energikompetanse, og det at organisasjonene gjør prosjekter som bidrar til konkrete forbedringer gir økt anseelse og en bedre posisjon for å komme med politiske innspill. Med en gradvis oppbygging av energi- og klimaarbeid med utgangspunkt i disse to komponentene har mange av våre partnere nå i stand til å drive politikktutvikling og påvirkningsarbeid på nasjonalt nivå.

Det å styrke våre partners organisasjoner har også vært et mål i alt arbeid vi gjør ute. Dette er en utfordring, og selv om det jevnlig er oppe til diskusjon med våre partnere har vi nok i for stor grad forventet at prosjektsamarbeidet naturlig vil føre til en styrking av partnerorganisasjonen. I de fleste land vi jobber har organisasjonene vanskelige forhold politisk og ressursmessig, og i de fleste land ligger det dårlig til rette for å bygge medlemsorganisasjoner. En utfordring framover er derfor å utvikle mer effektive metoder og tiltak som bidrar til å bygge demokratiske organisasjoner med de ressursene som er tilgjengelige.

I denne gjennomgangen vil vi nevne at vi ikke har brukt potensialet vi har ved å være medlem verdens største grasrotbaserte miljøorganisasjon godt nok. Kun i noen få av våre samarbeidsland er vår lokale partner FoE-medlemmer. Vi har i denne strategien lagt opp til en langt tydeligere kobling til FoE i årene fremover.

I Norge er flere deler av Naturvernforbundets internasjonale arbeid fortsatt lite synlig, og er også for dårlig kjent i vår egen organisasjon. Vi bruker jevnlig interne informasjonsressurser til å informere egen organisasjon, som internettsider og medlemsbladet Natur og Miljø, men ønsker å øke denne innsatsen ytterligere. Når det gjelder ekstern synlighet har vi økt fokus på dette, men det er en utfordring at prosjektfinsieringen i liten grad gir rom for informasjonsarbeid. De siste fire årene har vi hatt et eget informasjonsprosjekt finansiert av Norad, samt tilskudd gjennom Rammeavtaleorganisasjonene (RORG). Selv om bevilgningene har vært relativt små har de likevel gitt anledning til å produsere informasjonsmateriell og gjennomføre en rekke arrangementer de siste fire årene.

Naturvernforbundet er også aktive i den internasjonale klimadebatten. De siste tre årene har Naturvernforbundet fulgt debatten særlig tett ved å delta på alle relevante klimaforhandlinger og mellommøter i FN regi. Naturvernforbundet har de siste årene sittet som representant for norske organisasjoner i den norske forhandlingsdelegasjonen, gjennom ForUM. Dette arbeidet har ført til høy tillit i internasjonale miljø- og utviklingsorganisasjoner, har økt det internasjonale kontaktnettet betraktelig og gitt god synlighet i norske medier.

De siste par årene har organisasjonen også økt sitt fokus på internasjonale regimer for bevaring av naturmangfoldet. Vi var med å ta initiativet til Norges regnskogsatsing og har jobbet tett med partnere både i Norge og internasjonalt for å følge implementeringen av dette. Vi har også fulgt prosessen i Konvensjonen for biologisk mangfold.

4. Naturvernforbundets arbeidsmetodikk 2011-2020

Naturvernforbundets viktigste rolle internasjonalt er å være støttespiller og partner til lokalt forankrede miljøorganisasjoner i andre land, både direkte på lokalt og nasjonalt plan, og indirekte gjennom Friends of the Earth. Med støttespiller mener vi økonomisk og faglig støttespiller. Med partner mener vi strategisk og faglig samarbeid om nasjonal og internasjonal strategi.

Naturvernforbundets partnere står helt fritt til å velge strategi og utvikle politikk, men Naturvernforbundet vil delta i slike prosesser med innspill. I denne sammenhengen er det utfordrende å kombinere rollen som donor med rollen som partner. Naturvernforbundet har et særlig ansvar for å sikre åpne diskusjoner som strategi, prioriteringer og politikk. Godt utviklede sørsør nettverk vil være et viktig tiltak for å styrke partnerne i dialogen og samarbeidet med Naturvernforbundet.

Naturvernforbundet søker ikke å profilere seg selv i prosjektlandene. Vårt mål er å bidra til å styrke partnere faglig og organisatorisk slik at de blir i stand til å fremme en miljøvennlig utvikling i eget land. Gjennom våre programmer bidrar vi til utviklingen av våre partnerorganisasjoner, og gjennom medlemskapet i Friends of the Earth bidrar vi også til å styrke føderasjonens medlemsorganisasjoner.

Naturvernforbundet er en miljøorganisasjon og vil ikke drive tradisjonell bistand i form av overføring av store midler til konkrete prosjekter uten at disse har en tydelig politisk merverdi. Vår viktigste rolle er å samarbeide med partnere for å styrke både deres og vårt eget påvirkningsarbeid.

Kunnskapsoverføring er det mest sentrale virkemiddelet vi har i dette arbeidet. Denne rollen innebærer at vi har tett samarbeid med våre partnere, og at vi i stor grad deltar i faglige og politiske vurderinger i prosjektene. Våre praktiske prosjekter i felt er først og fremst grunnlag for bygging av våre partners kompetanse og erfaring til videre påvirkningsarbeid.

Organisasjonsbygging

Naturvernforbundet skal bidra med faglig, politisk og organisatorisk kompetanse overfor partnere. I dag er det faglige og politiske samarbeidet vektlagt større tyngde enn det rent organisatoriske. Samtidig ser vi et større behov for mer organisatorisk støtte og samarbeid overfor partnere slik at de skal kunne ha større tyngde som nasjonale aktører. I 2011 vil vi utvikle et eget program for organisasjonsutvikling, der vi fra og med 2012 og annet hvert år inkluderer én til tre partnere i et eget toårig organisasjonsutviklingsprogram i tillegg til det tematiske samarbeidet.

Fra det lokale til det internasjonale

Organisasjoners erfaringer fra miljøarbeid på lokalt nivå er ofte det beste grunnlaget for å påvirke nasjonal politikk, på samme måte som erfaringer fra nasjonalt miljøarbeid er en forutsetning for å kunne bidra inn i internasjonale prosesser. Dette virker også den andre veien hvor organisasjoners kunnskap om og erfaring med internasjonale miljøavtaler og prosesser kan være et viktig bidrag for å påvirke egne myndigheter til å øke nasjonale miljøambisjoner. Solid kunnskap om og erfaring med nasjonal miljøpolitikk kan og være avgjørende for å påvirke beslutninger knyttet til lokale miljøforhold.

Naturvernforbundet skal ha kompetanse om de ulike politiske nivåene vi arbeider på, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Samtidig skal vi ha kunnskap om sammenhengene mellom de ulike nivåene. På den måten vil vi kunne oppnå større effekt av prosjekter i enkeltland, hvor erfaringene fra disse kan løftes til nasjonal eller internasjonalt nivå. På samme måte vil denne tilnærmingen bidra til at erfaringer fra miljøarbeid i Norge kan inspirere arbeidet i andre land og bidra til et bedre grunnlag for Naturvernforbundets nasjonale og internasjonale arbeid. Deltagelsen i FoE sine aktiviteter er viktig for å styrke egen kompetanse til å oppnå en slik effekt også internasjonalt.

Politisk påvirkning

Naturvernforbundet arbeider for å påvirke lokalsamfunn, nasjonale myndigheter og internasjonale institusjoner slik at de endrer miljøpolitikk og – praksis. For å oppnå dette samarbeider vi med enkeltorganisasjoner vi mener har potensial for godt faglig arbeid, lokalt baserte og massemobiliserende aktiviteter, og som har mulighet til å påvirke nasjonale prosesser. Samtidig ser vi stor verdi i sør-sør nettverk, med samarbeid og utveksling mellom organisasjoner som jobber innenfor samme tematiske område. Dette er også noe våre partnere framhever som stadig viktigere, og vi tror sterke sør-sør nettverk vil være avgjørende for å kunne påvirke utvikling og politikk ut over den nasjonale konteksten. I vårt arbeid vil vi derfor, der det er naturlig, bidra til å styrke nettverk med lokalt forankrede organisasjoner som jobber innenfor våre tematiske prioriteringer.

Informasjon og folkelig engasjement

Politisk påvirkningsarbeid vil i stor grad være rettet mot beslutningstakere på ulike nivåer. Naturvernforbundet mener at en viktig del av det politiske arbeidet er å informere, involvere og engasjere bredere lag i befolkningen. Dette vil øke våre partners politiske styrke, samtidig som det vil sikre større aksept i befolkningen for nødvendige omstillinger. Særlig er det viktig å involvere folk og lokalsamfunn som berøres av konkrete miljøutfordringer, og bidra til at disse har kunnskap og kapasitet til å delta i debatt og påvirkningsprosesser rundt sin egen situasjon. Vi er derfor opptatt av å velge partnere med evne til å skape et godt forankret og bredt folkelig engasjement.

I mange energisammenhenger, ikke minst knyttet til husholdninger, er det kvinner som bærer belastningene ved mangelfulle løsninger, som helsepåvirkning fra røyk og tidsbruk til å samle ved. Vi

er derfor spesielt opptatt av å involvere brukerne i våre prosjektaktiviteter. Dette gjelder kvinner i lokale energiprojekter og elever og lærere i skoleprosjektene.

Regional tilnærming

Naturvernforbundets internasjonale arbeid har til nå vært delt i to hovedregioner: tidligere Sovjetstater og Afrika. I arbeidet med denne strategien har vi gjennomgått oppbyggingen av vårt internasjonale arbeid, og for vår videre satsing har vi valgt å styrke, konsentrere og fokusere den regionale tilnærmingen som vi til nå har jobbet etter. I tillegg etablerer vi et program for internasjonal miljøpolitikk for å jobbe opp mot norske og internasjonale prosesser og et eget program for vårt internasjonale utdanningsprogram (SPARE). Våre regionale programmer er bygget opp rundt felles tematikk og politiske utfordringer, slik at vi kan utnytte viktig erfaring mellom partnere og land.

Vårt arbeid i øst er samlet i to regionale programmer, ett for de store utslippslandene (Russland, Hviterussland og Kasakhstan), samt ett for Sentral-Asia og Kaukasus (Tadsjikistan, Kirgisistan og Georgia).

I Afrika velger vi å bygge opp ett mer tematisk rettet program knyttet til energikilders påvirkning av naturmangfold og klima. Programmet har to viktige elementer: effektiv og miljøvennlig bruk av energi i husholdninger og miljøutfordringer knyttet til oljeutvinning.

Naturvernforbundets økende engasjement de siste årene i en rekke internasjonale spørsmål i Arktis vil vi videreutvikle til et eget internasjonalt program rundt dette temaet.

Rettighetsbasert utvikling

Naturvernforbundets internasjonale arbeid har en rettighetsbasert tilnærming til bærekraftig utvikling og bekjempelse av fattigdom. Det internasjonale rettighetsregimet bygger på menneskerettighetene og en rekke konvensjoner som pålegger nasjonalstaten å sikre politiske, sivile, kulturelle, sosiale og økonomiske rettigheter som er universelle, udelelige og gjensidig forsterkende. Dette er spesielt relevant for særlige sårbare grupper, som fattige, kvinner, urfolk og andre marginaliserte grupper. Som miljøorganisasjon er Naturvernforbundet i tillegg opptatt av å bevare naturmangfoldet og ressursgrunnlaget med tanke på kommende generasjoner.

For Naturvernforbundet omfatter en rettighetsbasert tilnærming å styrke sivil samfunns mulighet til å kreve sine rettigheter gjennom fri organisering, deltagelse, påvirkning og ytringsfrihet. Samtidig er det avgjørende at staten sikrer den grunnleggende retten til liv og rettferdig fordeling av ressurser. Dette må bygge på bærekraftig forvaltning som tar hensyn til livsgrunnlaget for kommende generasjoner. Med potensielt store konsekvenser av langsiktige klimaendringer, tap av naturmangfold og naturressurser vil ikke nasjonalstaten kunne sikre de øvrige rettighetene. I tillegg må lokale grupper og individer sikres sin rett til å forvalte ressurser i sine områder gjennom tradisjonelle og kulturelt baserte forvaltningsregimer.

Integrering med organisasjonens arbeid i Norge

Tematisk og organisatorisk er det internasjonale arbeidet integrert i Naturvernforbundets faglige og politiske arbeid, men det er et mål framover å styrke denne koblingen ytterligere. Naturvernforbundet har en unik posisjon som aktør i den norske miljødebatten og et organisasjonsapparat som dekker hele landet. Fremover vil det være et viktig arbeid å styrke informasjon og skape økt engasjement både i egen organisasjon og i befolkningen generelt om tematikk vi jobber med internasjonalt. Vi vil blant annet se på måter å koble egne lag og engasjerte medlemmer med våre partnerorganisasjoner og deres medlemmer. Se også kapittel 8 om integrering og forankring i Naturvernforbundet.

Allianser og nettverk med andre interesseorganisasjoner

Naturvernforbundet har stor tro på samarbeid og alliansebygging. Vi oppmuntrer derfor våre partnere til i større grad å inngå i samarbeid med øvrige aktører nasjonalt og internasjonalt. Selv deltar vi nasjonalt som et aktivt medlem innen utvalgte tema i paraplyorganisasjonen ForUM i Norge, samt i en rekke andre tidligere omtalte allianser. Vår egen deltagelse i FoE innen klima, naturmangfold og forurensning gir oss både en mulighet til styrket gjennomslag for våre internasjonale saker, og gir oss tilgang til kunnskap, kompetanse, nettverk og ideer som kan berike arbeidet i Norge. Vi mener det styrker vårt arbeid å kunne samarbeide med ulike interesseorganisasjoner som fiskeriorganisasjoner og fagforeninger. I tillegg vil vi samarbeide med urfolksorganisasjoner der det er naturlig. Vi legger til rette for våre partnerorganisasjoners deltakelse i relevante internasjonale nettverk, som International Network for Sustainable Energy, Climate Action Network og FoE. Å delta i internasjonale nettverk er også sentralt i det internasjonale policyarbeidet hvor mye av påvirkningen skjer sammen med internasjonale nettverk som Friends of the Earth og Climate Action Network.

Åpenhet, etiske retningslinjer og korrupsjon

Landene Naturvernforbundet har prosjekter i har krevende politiske utfordringer. Demokratiunderskudd, lav grad av åpenhet og deltakelse fra sivil samfunn i beslutningsprosesser samt store utfordringer rundt korrupsjon er noe vi møter i de fleste av våre partnerland. Naturvernforbundet har høy fokus på disse temaene, og har utviklet rutiner for å håndtere denne typen utfordringer.

Vårt internasjonale arbeid er bygget på åpenhet og gjensidig tillit med våre partnere. All informasjon rundt prosjektvirksomhet og finansiering er allment tilgjengelig for alle involverte parter. De konkrete prosjektene skal utvikles i samarbeid og samråd med lokalsamfunn gjennom våre partnere.

Naturvernforbundet har også utviklet etiske retningslinjer og en anti-korrupsjonsstrategi som gjelder for det internasjonale arbeidet, samt for organisasjonen for øvrig. Korrupsjon er misbruk av makt i betrodde stillinger for personlig gevinst. Det kan også være for egen virksomhets gevinst. Nesten alle de land og regioner Naturvernforbundet er engasjert i kommer dårlig ut på Transparency International sin korrupsjonsindeks. Naturvernforbundet skal etablere prosjekter med lav risiko for korrupsjon. Alle partnere gjøres kjent med Naturvernforbundets anti-korrupsjonsstrategi, og et punkt om motvirking av korrupsjon er også med i alle partnerkontrakter. Utfordringer rundt korrupsjon diskuteres jevnlig med partnere på partnerbesøk.

5. Om prioriteringer og valg i strategien

Naturvernforbundet ønsker å sette dagsorden og være en sentral bidragsyter på de tema vi arbeider med. Dette krever en fokusert, langsiktig og god strategi. Derfor definerer vi i denne strategien noen få områder hvor vi ønsker å bygge egen kompetanse, i økende grad involvere organisasjonen i Norge, og hvor vi vil prioritere innsatsen i det internasjonale arbeidet. Innenfor hvert program skal vi se sammenhenger mellom prosjektsamarbeid ute, internasjonalt politikkarbeid, nasjonalt policyarbeid og organisatorisk forankring i Naturvernforbundets arbeid i Norge.

I Naturvernforbundets nasjonale arbeid er det å ivareta naturmangfoldet og å hindre farlige klimaendringer. Denne prioriteringen ligger også til grunn for den internasjonale strategien for perioden 2011-2020.

De prioriteringer og valg som gjøres i denne strategien skal oppfylle følgende kriterier:

1. Naturvernforbundet skal se miljø og utvikling i sammenheng også internasjonalt. Gode miljøløsninger skal kombineres med ivaretagelse av menneskerettigheter og lokale, juridisk definerte rettigheter til naturressursene.
2. Naturvernforbundets internasjonale arbeid skal støtte organisasjoner og nettverk som vi mener har potensial til å sikre bred og demokratisk deltagelse i befolkningen og gjennomslag i nasjonal og internasjonal miljøpolitikk.
3. Naturvernforbundets internasjonale arbeid skal fokusere på tema og geografiske områder og arbeidsmetoder hvor Naturvernforbundet har særlig faglig kompetanse.
4. Naturvernforbundets internasjonale arbeid skal arbeide med tema som har relevans for Naturvernforbundets arbeid i Norge, for samarbeidsorganisasjonenes arbeid, og for organisasjonenes arbeid med internasjonale miljøregimer.

Geografiske valg og omprioriteringer

Naturvernforbundet har i begynnelsen av 2011 prosjekter i 20 land, i tidligere Sovjetunionen og i Afrika. Gjennom denne strategien legges det opp til omprioriteringer ved at innsatsen styrkes i noen områder og trappes ned i andre. Frem til 2020 skal Naturvernforbundets internasjonale engasjement knyttes til følgende geografiske områder:

- De fire store tidligere Sovjetlandene (Russland, Hviterussland og Kasakhstan)
- Sentral-Asia og Kaukasus (Kirgisistan , Tadsjikistan og Georgia)
- Afrikanske land rundt Guineabukten, samt Mosambik
- Arktis

Disse landene og regionene er valgt med utgangspunkt i kriteriene over. Vi har valgt land og regioner hvor Naturvernforbundet har geografisk og tematisk kunnskap og erfaring, hvor miljøbevegelsen i landene har potensial til å påvirke nasjonal miljøpolitikk og hvor de tematiske utfordringene er relevante for Naturvernforbundets nasjonale arbeid.

En slik satsing innebærer økt innsats i alle de land og regioner som her nevnes, mens innsatsen i mindre Østeuropeiske land, to land i Kaukasus og to land i Sentral-Asia trappes ned.

Hvert av disse geografiske områdene skal bygges opp som egne programmer med områdespesifikk, miljøtematisk og organisatorisk kunnskap. I tillegg vil det bygges opp et eget programområde for internasjonal politikk, og vi har et eget program for miljøutdanning.

6. Programmer 2011-20

Naturvernforbundet vil i perioden 2011-20 ha følgende programmer:

1. Ren energi i Afrika
2. Klimapolitikk i Øst-Europa
3. Ren energi i Kaukasus og Sentral-Asia
4. Bærekraft og gode forvaltningsregimer i Arktis
5. Internasjonal miljø, klima og energiutdanning (SPARE)
6. Internasjonal miljøpolitikk

Programmene Ren energi i Afrika, Klimapolitikk i Øst-Europa, Ren energi i Sentral-Asia og Kaukasus, Bærekraft og gode forvaltningsregimer i Arktis samt utdanningsprogrammet SPARE er i stor grad basert på konkrete prosjekter. Programmet Internasjonal miljøpolitikk fungerer som en overbygning som knytter prosjektene til nasjonal og internasjonal politikk.

6.1 Ren energi Afrika

Nigeria, Togo og Mosambik

Tilgangen til ren energi i Afrika er avgjørende for å løfte folk og land ut av fattigdom. Energieffektivisering er globalt sett det raskeste, billigste og mest miljøvennlige tiltaket for å redusere klimagassutslipp, redusere presset på naturmangfoldet og bedre folks levekår. Samtidig har det fått begrenset gjennomslag i nasjonal politikk og praktiske løsninger. I land med lite utviklet energisektor og infrastruktur eller med små ressurser, er effektivisering spesielt viktig for å øke innbyggernes tilgang til vitale energitjenester uten unødig høye kostnader og miljøbelastning. Naturvernforbundet mener Norges innsats i andre land må sikre energitilgang uten store klimagassutslipp og uten å true naturmangfoldet.

I mange afrikanske land er 70-80% av befolkningen avhengige av biomasse brukt på tradisjonell måte til daglig matlaging. Biomasse er en fornybar ressurs hvis den forvaltes og utnyttes riktig. Mange steder er imidlertid produksjon av trekull en viktig årsak til avskoging og bidrar til økte klimagassutslipp. I Afrika brukes trekull i hovedsak i byene, men produseres på landsbygda, der folk stort sett bruker ved (dødt trevirke). I tradisjonell produksjon og bruk av trekull og bruk av ved på åpne bål går det meste av energien til spille. Røyken representerer et alvorlig helseproblem, spesielt for kvinner og barn. På verdensbasis dør 1,6 millioner mennesker hvert år (WHO, 2005) som følge av røykforgiftning på grunn av forbrenning av biomasse i åpen ild og dårlige ovner. Disse problemene kan løses med små investeringer ved å legge til rette for forbedret produksjon og økt utbredelse av effektive ovner.

Utvinning av olje og gass blir av mange land i Afrika sett på som en viktig vei ut av fattigdom. Skal en hindre farlige klimaendringer må land i Afrika, på samme måte som i resten av verden, velge de miljøvennlige og fornybare energiløsningene fremfor de forurensende.

Våre erfaringer

Naturvernforbundet har pågående prosjektsamarbeid med partnere i Oilwatch Africa-nettverket og *Jeunes Volontaires pour l'Environnement (JVE)* - nettverket i Vest-Afrika og med ADEL i Mosambik. Viktigste prosjektland har vært Nigeria der vi jobber med olje, samt Togo og Mosambik der vi jobber med husholdningsenergi.

Innen effektiv energibruk har Naturvernforbundet bygget opp nisjekompetanse innen miljøvennlige energiløsninger for husholdninger generelt. Vi har hatt særlig fokus på metoder for ren og effektiv utnyttelse av bioenergi for matlaging og erfart at her er behovet og forbedringsmulighetene store og innsatsen fra store aktører har vært svært mangelfull. Det er også til matlaging vi finner det dominerende energiforbruket, og redusert bruk av trevirke og trekull til matlaging vil gi en rekke gevinster i form av redusert press på naturressurser, lavere klimagassutslipp, samt bedret helse, lavere utgifter og mindre tid til å samle brensel for den enkelte husholdning.

Naturvernforbundet har arbeidet lenge med og har høy kompetanse innen hele spekteret av enkle og småskala energiløsninger (termisk og elektrisk). Dette gjør at vi kan bidra til å gjøre aktuelle teknologier og løsninger tilgjengelige for lokalsamfunnet slik at brukerne selv kan velge det som er den beste løsningen for den enkelte. Dette gjøres for eksempel gjennom etablering av

informasjonssentre eller energibutikker som kan demonstrere og selge ulike teknologier. Samtidig gjøres det en innsats på lokal produksjon, salg og service samt opplæring av brukere for de aktuelle teknologiene og løsningene.

Organisasjonene som jobber med utfordringer relatert til oljeutvinning har bygget opp et betydelig påvirkningsarbeid, men samtidig er miljøutfordringene enorme og oljeindustrien svært ressurssterke. Det er nødvendig å styrke påvirkningsarbeidet ytterligere, øke samhandling med berørte samfunn og bedre samarbeidet mellom organisasjoner i andre land med petroleumsaktivitet. Sammen med våre partnere i Nigeria har vi også kommet frem til at det vil være en stor fordel å kunne koble arbeidet mot utvinning av fossilt brensel med å fremme positive løsninger innen forbedret energibruk. Dette vil være et godt verktøy for å styrke kontakt og arbeid med lokalsamfunn som ofte slites mellom løfter fra oljeindustrien og behov for å sikre sitt livsgrunnlag og langsiktig lokal utvikling. Vi ønsker derfor i første omgang å etablere prosjekter innen husholdningsenergi i Nigeria, men det vil være aktuelt å gjøre denne koblingen også i andre prosjektland.

Overordnet mål

Energiutviklingen i Afrika skjer med minst mulig påvirkning på klima og naturmangfold og kommer de fattigste til gode.

For å oppnå dette vil Naturvernforbundet støtte og samarbeide med partnere for at:

- Partnere påvirker lokal, nasjonal og internasjonal energi- og klimapolitikk, særlig knyttet til husholdningsenergi og utvinning av olje
- Oljeutvinning skjer med minst mulig miljøpåvirkning og ikke går ut over rettighetene til befolkningen
- Matlaging skjer på effektive ovner uten røyk- og helseproblemer
- Avskoging fra trekullproduksjon er redusert
- God energiutnyttelse blir et sentralt virkemiddel i utviklingen av en bærekraftig energisektor

Innsatsområder

Naturvernforbundet vil konsentrere nye prosjekter til Vest-Afrika. Det er her vi har de beste mulighetene til å utnytte eksisterende nettverk, gi avgjørende supplement til eksisterende prosjekter, og til å kombinere innsatsen mot oljeutvinning og for ren og energieffektiv husholdningsenergi. Vi ser for oss å utvide arbeidet til Ghana tidlig i perioden.

Husholdningsenergi

I det praktiske arbeidet med husholdningsenergi og rene, energieffektive løsninger er det en utfordring å finne mekanismer som kan bidra til oppskalering og spredning i stor skala. Det er nødvendig å styrke partners evne til å utvikle og fremme politiske løsninger og tiltak for miljøvennlig husholdningsenergi. Dette arbeidet vil fortsette i Togo og Mosambik, i første omgang med pilotaktiviteter og politisk arbeid for en mer effektiv produksjon og bruk av trekull, og på sikt en innfasing av mer miljøvennlige alternativer for hele befolkningen.

Vi ønsker fra starten av perioden å bygge opp praktisk arbeid for forbedret energibruk i husholdninger i Nigeria. Dette vil være rettet mot landsbyer som er med i ERAs nettverk, og som er sterkt påvirket av oljeindustriens virksomhet.

Petroleum

Naturvernforbundet vil videreføre og styrke samarbeidet med ERA om å redusere belastningen fra oljeindustrien i Nigeria på miljø og mennesker. Det vil først og fremst arbeides med berørte lokalsamfunns rettigheter, oljeselskapenes ansvar for å hindre og rydde opp etter forurensning og myndighetenes forvaltningsansvar. Samtidig ønsker vi å starte opp samarbeid med partnere i Ghana.

Et slikt samarbeid skal styrke den lokalbaserte miljøbevegelsens arbeid med oljespørsmål i disse landene slik at de kan påvirke nasjonal oljepolitikk og slik at miljøinteressene ivaretas.

Organisasjons- og nettverksbygging

Målrettet bygging av partneres organisatoriske og tematiske kapasitet er en forutsetning for å skape sterke organisasjoner med bred folkelig oppslutning, og dette vil inngå som en integrert del av prosjektene. Vi ser også en stor verdi i å styrke samarbeid mellom våre partnere og ønsker å fortsette vårt påbegynte arbeid med å styrke nettverkene JVE, Oilwatch og FoE, med utgangspunkt i erfaringer og kunnskap som opparbeides gjennom det nasjonale prosjektsamarbeidet. Sterke nettverk vil bedre samarbeidet på tvers av landene, noe vi opplever at våre partnere har stor nytte av og det er sterk etterspørsel etter.

Hovedpartnere

Naturvernforbundets arbeid i Afrika vil i de kommende årene primært utvikle seg innenfor de to regionale nettverkene JVE og Oilwatch. I tillegg vil vi samarbeide med det nasjonale nettverket FESMO i Mosambik, som vår partner ADEL har tatt initiativet til. Det eksisterende samarbeidet med JVE i Togo, med ERA i Nigeria og med ADEL i Mosambik vil utvikles videre og utgjøre kjernen i samarbeidet vårt med de tre nettverkene. Vi vil også arbeide for å involvere FoE-medlemsorganisasjonene i Togo og Mosambik.

Kompetanse – og ressursbehov

Det er behov for økt kompetanse om koblingen mellom miljø- og oljepolitikk i Afrika for å kunne bygge opp et sterkere samarbeid om dette. Naturvernforbundet har i dag god kunnskap om sivilsamfunns posisjon og miljøutfordringer i prosjektlandene, men ønsker å styrke kompetansen om politiske forhold i Nigeria, Togo, Mosambik og Ghana for bedre å bistå i politisk påvirkning i disse landene. Det er også behov for økt kapasitet innen organisasjonsbygging, både hos Naturvernforbundet og hos partnere for at organisasjonene skal kunne sikres gjennomslag hos nasjonale myndigheter.

I dag har Naturvernforbundet 2 årsverk som arbeider med energiprojekter og oppfølging av partnere i Afrika. Med den økningen og styrkingen som ligger i strategien på disse feltene, vil det være behov for ett årsverk til. Vi ser også for oss ytterligere ett årsverk som kan følge opp oljepolitikk i Afrika.

6.2 Klimapolitikk i store utslippsland i Øst-Europa

Russland, Hviterussland og Kasakhstan

Klimagassutslippene fra de tidligere Sovjetlandene er redusert mye etter deres økonomiske omstilling på 1990-tallet. Samtidig er potensialet for reduksjon av klimagasser i tidligere sovjetstater stort. Et fellestrekk for Russland, Hviterussland og Kasakhstan er store utslipp, stort energisparepotensial, og forventinger om kraftig økonomisk vekst. I tillegg har landene ganske lik infrastruktur i energisektoren. Dagens energiplaner innebærer fortsatt sterk vekst i bruk av fossile brensler, samtidig som atomkraft skal bygges ut.

Utslippskutt i disse fire landene vil ha stor effekt på de globale utslippene. Russland er verdens tredje største utslippsnasjon og Kasakhstan er på 25. plass på når det gjelder utslipp, men det er lite fokus på utslippskutt i disse landene internasjonalt. Hovedbegrunnelsen for dette er de vanskelige politiske forhold i disse landene.

Gjennom storstilt satsing på energieffektivisering kan utslippene av klimagasser reduseres kraftig, selv med ytterligere økonomisk vekst i landene. Med energieffektivisering kan en også unngå utbygging av nye atomkraftverk, samtidig som press naturmangfoldet for å skaffe energi reduseres kraftig. Et aktivt, organisert, lokalbasert og kunnskapsrikt sivilsamfunn i disse landene har potensial til å øke den politiske betydningen av energieffektivisering på bekostning av fossile energikilder og atomkraft.

Det er stort behov for å øke kunnskapen og engasjementet om klimaproblemet og tapet av naturmangfoldet i disse landene. Slik kunnskapsspredning vil være en sentral oppgave, men krever også en sterk miljøbevegelse. Å støtte demokratiske og lokalt forankrede organisasjoner er derfor helt sentralt for Naturvernforbundet.

Våre erfaringer

Miljøbevegelsens arbeid i disse landene har lenge vært utfordrende ettersom det sivile samfunnet har hatt vanskelig for å komme i kontakt med politiske myndigheter, og fordi store deler av mediene er kontrollert av staten. I tillegg er det en svak kultur for å delta aktivt i sivilsamfunnet i disse landene. Enkeltmannsorganisasjoner er vanlige da tilliten til å jobbe i felleskap er lav, og den økonomiske bærekraften til organisasjonene vanskeliggjøres av manglende aksept for medlemsavgifter og støtte fra staten og næringslivet.

Miljødebatten i disse landene er på mange plan kommet langt kortere enn andre steder i verden. For eksempel er det en langt større skepsis til at klimaproblemet er menneskeskapt i miljødebatten enn hva vi har sett ellers i Europa. Samtidig er det flere tegn på at miljøbevisstheten er på vei. Dette henger nok både sammen med at miljødebatten er løftet høyere på den internasjonale arena, og at dette igjen påvirker den nasjonale politiske debatten. Økt forståelse for andre positive effekter av miljøtiltak, som for eksempel økt nasjonal energisuverenitet, er nok også med å løfte miljødebatten høyere på den politiske agenda.

Hovedtyngden av vårt arbeid ligger i Russland. Her har Naturvernforbundet samarbeidet med miljøorganisasjoner siden 1990, med hovedtyngden av arbeidet knyttet til miljøbevegelsens arbeid i Nordvest-Russland og gjennom utdanningsprogrammet SPARE. Den russiske lokalbaserte miljøbevegelsen har vært svært fragmentert, og det har manglet en nasjonal organisasjon som arbeider opp mot nasjonale myndigheter. De senere årene har Naturvernforbundets arbeid i større grad rettet seg mot etableringen av en nasjonal union av lokalt baserte miljøorganisasjoner, Russian Socio-Ecological Union (RSEU).

Naturvernforbundet har i dag god kjennskap til russisk miljøbevegelse og deltar aktivt i sentrale strategiprosesser knyttet til klima- og energispørsmål og atomkraftspørsmål. Dette er tema som fremdeles vil behøve stort fokus. RSEU ønsker også å styrke sitt arbeid med oljeutvinning i Arktis og klassisk naturvern, og Naturvernforbundet vil også bidra til dette arbeidet.

Overordnet mål

Miljøbevegelsen i Russland, Hviterussland og Kasakhstan får gjennomslag for miljøpolitiske krav hos nasjonale myndigheter.

For å oppnå dette vil Naturvernforbundet støtte og samarbeide med partnere for at:

- Kunnskapen og engasjementet i befolkningen om alvoret i klimasaken og potensialet for utslippskutt gjennom energieffektivisering er økt
- Hindre at atomkraft blir fremmet som løsning på klimaproblemet
- Den nasjonale miljøbevegelsen i landene mobiliserer befolkningen for å kreve nasjonale miljøtiltak

Innsatsområder

Naturvernforbundets hovedfokus vil knyttes til å støtte, og samarbeide med, partnerorganisasjonene i Russland, Hviterussland og Kasakhstan. Hovedinnsatsen vil legges til Russland hvor vi vil bistå RSEU slik at de blir etablert som en landsdekkende og viktig nettverksorganisasjon av grasrotbaserte miljøorganisasjoner. Blant annet vil vi innen 2015 ha bidratt til at RSEU har etablert et eget kontor i Moskva som bistår regionale deler av organisasjonen til å påvirke nasjonale myndigheter.

Innsatsen i de andre landene vil i stor grad basere seg på nettverksarbeid på tvers av landene. Vi vil legge til rette for samarbeid mellom prosjektlandene gjennom nettverket Climate Action Network (CAN) avdeling for EECCA regionen. CAN EECCA representerer og koordinerer miljø- og utviklingsorganisasjoners klimaarbeid nasjonalt, regionalt og internasjonalt. Dagens arbeid i Ukraina vil fases ut.

Tematisk vil hovedfokuset være knyttet til reduserte klimagassutslipp, hovedsakelig gjennom energieffektivisering i bygg. Dette er det tiltaket som vil gi største utslippsreduksjoner. For eksempel kan utslippene i Russland kuttes med en tredel kun gjennom energieffektivisering. I tillegg er det et tiltak som retter seg mot befolkningen og er dermed noe som passer godt for grasrotbaserte organisasjoner. Energieffektivisering er også et viktig tiltak for å hindre at atomkraft fremmes som løsning på klimaproblemet.

Naturvernforbundet vil også bistå de nasjonale organisasjonene med utviklingen av nye tematiske programmer. Bevaring av naturmangfold og koblingen til Naturvernforbundets arbeid med nordområdene (se punkt 7.4) vil være sentralt i dette arbeidet. Arbeid med disse temaene er noe RSEU også har uttalt et klart ønske om.

Naturvernforbundet vil særlig styrke organisasjonenes arbeid med nasjonalt og regionalt informasjonsarbeid. Aktivt bruk av media, foredrag og internett vil utgjøre kjernen i dette arbeidet. Gjennom aktivt informasjonsarbeid, styrkede organisasjoner og økt faglig innsikt tror vi det er mulig for miljøbevegelsen i disse landene å øke de nasjonale klimamålsetningene. Med et stort potensial for billige og enkle utslippskutt bør et slikt mål kunne være oppnåelig.

Hovedpartnere

Russian Socio-Ecological Union (RSEU) er Russlands eneste nasjonale og demokratiske miljøorganisasjon. Naturvernforbundet har støttet etableringen av organisasjonen og ønsker å bidra videre til å styrke organisasjonsmessig og faglig kapasitet. Vi ønsker også å støtte deres initiativ for å bli russisk medlemsorganisasjon av Friends of the Earth, der det i dag ikke er et slikt medlem.

Green Alliance Belarus er hovedpartnere i Hviterussland. De har de siste årene lyktes med å komme i god dialog med myndighetene. Kombinert med økt informasjonsarbeid og økt faglig kunnskap tror vi disse organisasjonene har et stort potensial til å styrke nasjonalt påvirkningsarbeid.

Climate Action Network EECCA (CAN-EECCA) samler miljøbevegelsen som arbeider med klimaspørsmål i EECCA regionen. CAN-EECCA er særlige aktive knyttet til internasjonale klimaforhandlinger og arbeider med kapasitetsbygging i landene mellom forhandlingsmøtene.

Kompetanse- og ressursbehov

Naturvernforbundet har lang erfaring og kompetanse knyttet til gjennomføring av utdanningsprogrammet SPARE og i samarbeid med miljøbevegelsen på aktuelle enkeltsaker. Tematisk har vi god kompetanse knyttet til nasjonal klima- og energipolitikk, med særlig fokus på energieffektivisering i bygg og miljøutfordringer knyttet til atomkraft.

For å oppnå målet med denne strategien vil Naturvernforbundet måtte ha økte ressurser knyttet til organisasjonsutvikling og policy i de enkelte landene. I dag har Naturvernforbundet tre årsverk som arbeider med disse landene. Vi ser for oss en økning knyttet til Russland slik at en har to årsverk knyttet til det og minst ett årsverk knyttet til hvert av de andre landene. Støtten til prosjektpartnere vil også måtte økes, særlig i Russland hvor vi mener det er avgjørende at RSEU etablerer seg med et Moskvakontor for å kunne påvirke nasjonale myndigheter og koordinere regionale organisasjoners påvirkning mot nasjonale myndigheter.

6.3 Ren energi i Sentral-Asia og Kaukasus

2011-2014: Kasakhstan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Usbekistan, Turkmenistan, Aserbajdsjan, Georgia, Armenia og Moldova

2015-2020: Kirgisistan, Tadsjikistan, Georgia

Landene i Sentral-Asia og Kaukasus har svært mange likhetstrekk når det gjelder miljø- og energisituasjon. De har energisystemer som i stor grad brøt sammen etter Sovjetunionens fall, og som fører til stor negativ miljøpåvirkning. Kasakhstan, Usbekistan Turkmenistan og *Aserbajdsjan* er rike på fossile energiressurser, men de sentraliserte systemene er svært ineffektive. Det er stort potensial for effektivisering i alle ledd fra produksjon til sluttbruker.

Kirgisistan, Tadsjikistan, Georgia og Armenia mangler fossile energiressurser, men har stort vannkraftpotensial. Etter Sovjetunionens fall har disse landene sviktende og ustabil energiforsyning, med en mindre utviklet energistruktur hvor tilgangen til energi er akutt. Her er effektivisering spesielt viktig for å øke innbyggernes tilgang til vitale energileveranser uten unødig høye kostnader og miljøbelastning. Samtidig er økt kunnskap om bruk av rimelige og enkle metoder for utnyttelse av fornybar energi viktig for å redusere miljøbelastning ved framtidig vekst i energitjenestenivå. Den store mangelen på stabile energitjenester truer naturmangfoldet i landene, i det folk blir tvunget til å hugge skog for å sikre tilstrekkelig brensel. Mange sårbare fjellområder er dermed sterkt truet av avskoging, og med påfølgende sårbarhet overfor store nedbørsmengder og flommer. Det biologiske mangfoldet i regionen er sterkt truet, og unike arter av global betydning står i fare for å bli utryddet.

Det er så langt svært liten bevissthet rundt det å bruke energi effektivt i de statlige systemene i både Sentral-Asia og Kaukasus. Vi opplever også at donorer ikke tar hensyn til energi i sine prosjekter, for eksempel er det bygget en rekke nye skoler uten isolering.

Energiutfordringene i disse landene rammer mange sektorer, og ikke minst skolesektoren. Skolene har gjennomgående svært dårlig bygningsstandard, og mange steder drives den undervisning om vinteren i ned mot 10 grader innendørs. På grunn av energimangel stenges også gjerne skoler i lange perioder vinterstid. Mange steder må elever og lærere bruke fritid til å samle brensel til oppvarming av skolebygg.

Sentral-Asia er et av de områdene som rammes hardest av klimaendringer, og man kan allerede se hvordan sviktende ressurstilgang en årsak til politisk ustabilitet. Dette kommer til å bli en økende utfordring i årene framover. Utviklingsnivået i særlig Kirgisistan og Tadsjikistan er svært lavt hvor landene ligger på henholdsvis 127. og 120. plass på FNs Human Development Index. Med det lave utviklingsnivået i disse landene er det en svært god mulighet til å vise hvordan utvikling kan skje med lav vekst i utslippsnivået, med lav miljøpåvirkning, og slik at ressurstilgang sikres for befolkningen.

Våre erfaringer

Naturvernforbundet har jobbet i Sentral-Asia, Kaukasus og Moldova siden 2000. Vi har bygget opp viktig kompetanse på regionen generelt, og spesifikk energifaglig kompetanse på utfordringer i kontinentalt klima. Vår erfaring er at energiarven fra Sovjetunionen, der store mengder sterkt subsidiert energi ble brakt ut til selv den minste fjellandsby, henger sterkt igjen i landene. Til tross for stor energimangel er det svært dårlig kunnskap om effektiv energibruk, og relativt åpenbare, enkle og rimelige energiltak som kan gjøres i eksisterende og planlagte bygg blir ikke gjennomført.

De praktiske energiprojektene vi har gjennomført i landene har vært et viktig bidrag i vårt arbeid med å løfte problemstillinger knyttet til miljø, energi og klima i regionen. De har gitt våre partnere verdifull kompetanse, og bidrar til å styrke deres anseelse og posisjon både i det grasrotbaserte arbeidet og i påvirkningsarbeid mot lokale, regionale og nasjonale myndigheter. Prosjektene gir i seg selv miljøgevinst, men de er ikke minst viktige i arbeidet med å få nasjonale myndigheters oppmerksomhet rundt de miljøproblemstillingene vi og våre partnere ønsker å løfte frem. Vi har fått god oppmerksomhet rundt våre prosjekter, men det er likevel langt frem til at økt energieffektivitet anses som et viktig nasjonalt tiltak. Som andre steder er det ny og stor kraftproduksjon som har hovedfokus framfor effektiv bruk av det man har. Vi vil også i årene framover bruke praktiske energiprojekter som grunnlag for policyarbeid og spredning av informasjon om de gode løsningene.

Sammen med våre partnere gjennomfører vi også utdanningsprogrammet SPARE i alle land i regionen. Prosjektet er et svært nyttig verktøy for våre partnere, og gir ikke bare et godt innpass i skolesektoren, men er også et viktig utgangspunkt for kontakt med familier og lokalsamfunn. Gjennom SPARE har våre partnere etablert et unikt nettverk for å spre informasjon svært bredt i landene vi jobber.

Nedtrapping i Aserbajdsjan, Armenia, Moldova, Usbekistan og Turkmenistan

Naturvernforbundet har sammen med lokale partnere gjort viktig innsats med aktiviteter omkring energi, klima og utvikling i alle disse landene. I Turkmenistan har innsatsen de siste par år vært betydelig redusert. Uavhengige frivillige organisasjoner er forbudt, og vi har måttet støtte oss på enkeltpersoner. Dette har vært utfordrende, særlig fordi aktive enkeltpersoner gjerne kommer i myndighetenes søkelys. Vi vurderer det som for vanskelig å fortsette aktivitet her så lenge den politiske situasjonen er som den er, men vi vil følge utviklingen. Usbekistan er også et land der de politiske rammevilkårene gjør det svært vanskelig å operere på et tilstrekkelig høyt nivå, og der vi ikke vil kunne møte våre egne krav hverken om folkelig mobilisering eller påvirke myndigheter på nasjonalt nivå.

I Moldova har vi en aktiv og dyktig partner, men I vi føler det er begrenset overføringsverdi til andre land fra arbeidet vi her gjør.

Vi mener det er viktig å jobbe i Kaukasus, men ønsker å redusere antall land i regionen. Vi velger å fortsette i Georgia av flere grunner. Det er der miljøbevegelsen har størst potensial, og ettersom Armenia og Aserbajdsjan formelt er i krig er Georgia det nøytrale landet der vi har størst mulighet til å bidra til videre engasjement og nettverksbygging også i disse landene.

En rekke prosesser og partnerskap er igangsatt og under oppbygging i landene vi vil trappe ned i. Vi ønsker derfor å foreta en planlagt nedtrapping over neste treårsperiode for dette programmet, som vil være i perioden 2012-2014.

Overordnet mål

Energiutviklingen i Tadsjikistan, Kirgisistan og Georgia skjer med minst mulig påvirkning på klima og naturmangfold og kommer de fattigste til gode.

For å oppnå dette vil Naturvernforbundet støtte og samarbeide med partnere for at:

- Tadsjikistan, Kirgisistan og Georgia utvikler og implementerer gode nasjonale energi- og klimaplaner.
- Lavkostnad energiltak er allment kjent og anvendt.
- Økt internasjonal bevissthet om klimautfordringene i regionen

Innsatsområder

Sovjetunionen hadde ikke tradisjon for folkelig deltakelse, og sivilt samfunn har fortsatt en underutviklet rolle når det gjelder påvirkning på nasjonal politikk. I Sentral-Asia og Kaukasus er det derfor en viktig del av Naturvernforbundets engasjement å sikre et aktivt, organisert og kunnskapsrikt sivilsamfunn som lykkes i å utøve reell politisk påvirkning på lokale, regionale og nasjonale myndigheter. Vi vil særlig styrke deres evne til påvirkningsarbeid, og til utadrettet mediearbeid og styrke samarbeide med ulike interesseorganisasjoner, som lokalsamfunnsråd. Dette skal styrke partneres mulighet til å etablere seg både som pådrivere og som vaktbikkjer i forhold til nasjonal klima- og energipolitikk.

Samarbeid med Climate Action Network EECCA skal styrkes for å koordinere arbeid mellom organisasjonene, og for å knytte dem til andre land som jobber med de samme utfordringene. Gjennom CAN-EECCA vil vi bygge sterkere nettverk mellom landene i regionen og sikre felles policyarbeid. Innspill og oppfølging av nasjonale klimaplaner vil være sentralt i dette arbeidet.

Vi vil fortsette å gjennomføre praktiske energiprosjekter som grunnlag for å styrke partnerorganisasjonenes kompetanse, anseelse og grunnlag for policyutvikling. Tiltakene vil først og fremst være rettet mot skolesektoren, men også mot husholdninger. Aktuelle tiltak er isolering, forbedrede vinduer og effektiv forbrenning.

I arbeidet med de praktiske energiprojektene skal vi ha økt fokus på belastningen på naturmangfoldet, samtidig som vi ser på muligheter for å ivareta lokalsamfunns bruk av skogressurser til brensel.

Vi vil styrke spredningen av uavhengig og folkelig rettet informasjon. Våre lokale partnere har utviklet et svært godt nettverk av skolekontakter og sivilt samfunnsorganisasjoner. Det mangler grunnleggende informasjon når det gjelder miljø, energi og klima, og behovet er umettelig i skolesektoren og i befolkningen for øvrig. Derfor vil vi legge særlig tilrette for materiellproduksjon som produseres både på russisk og på lokale språk.

Naturvernforbundet skal også videreføre utdanningsprogrammet SPARE. SPARE er en unik kanal til å nå mange med informasjon og opplæring. En viktig komponent er opplæring av lærere, samtidig som det er en vei inn i skolesektoren med påvirkningsarbeid for energieffektivisering.

Hovedpartnere

Kirgisistan: BIOM. BIOM er en relativt sterk organisasjon, med rundt 15 ansatte på hel og deltid. De har jobbet svært aktivt innen biologisk mangfold, og har de siste årene utviklet god kompetanse innen energispørsmål. BIOM er en synlig og anerkjent organisasjon, med god tilgang til nasjonale beslutningstakere og miljøforvaltning.

Tadsjikistan: Little Earth. Little Earth er en mindre organisasjon som har bygget spesialkompetanse på energispørsmål, og som har dette som sitt hovedarbeidsfelt. Organisasjonen har fire ansatte, men Little Earth har et stort samarbeidsnettverk av regionale organisasjoner som de samarbeider tett med i gjennomføring av sitt påvirknings- og prosjektarbeid.

Regionalt Sentral-Asia: Central Asian Youth Environment Network (CAYEN). CAYEN er opprettet etter initiativ fra UNDP miljøverndepartementene i Sentral-Asia, for at ungdomsorganisasjoner skal kunne ha et redskap for å bidra i regionale miljøprosesser. CAYEN finansieres av UNEP, og har en koordinatororganisasjon i hvert land. CAYEN opptrer likevel fritt og er aktive i ulike miljøspørsmål. Vi ønsker å involvere CAYEN i SPARE-aktiviteter.

Georgia: Ekovision og Friends of the Earth Georgia. Naturvernforbundet har gjennom flere år samarbeidet med Ekovision, men fordi organisasjonen har begrenset utviklingspotensial etablerer vi fra 2010 samarbeid med FoE Georgia, som er en stor og medlemsbasert organisasjon. Vi ønsker likevel å videreføre samarbeid med Ekovision, ettersom organisasjonen har opparbeidet relevant erfaring innen energiarbeid. Samtidig vil vi samarbeide med nettverksorganisasjoner som Caucasus Environmental Network, og CAN EECCA.

Kompetanse- og ressursbehov

Naturvernforbundet har god land- og regionkunnskap, god regional miljø- og energikompetanse, samt nisjekompetanse innen praktiske energiløsninger i Sentral-Asia og Kaukasus. Vi vil ha behov for å styrke kompetansen innen nasjonale klima- og energiplaner. Vi har i 2010/2011 to hele stillinger knyttet til energiprojekter og SPARE i Sentral-Asia, Kaukasus og Moldova, og vil også trenge dette i nedtrappingsperioden. Når vi trapper ned på antall land vil vi øke innsatsen per land, og ser for oss at vi vil trenge 2 hele stillinger for det videre arbeidet knyttet til energi og klima i disse landene.

6.4 Bærekraft og gode forvaltningsregimer i Arktis

Alle land rundt Polhavet, med spesielt fokus på Russland

Arktis har siden den kalde krigens slutt fått en ny posisjon både i norsk og internasjonal politikk. Det er nå global oppvarming og de økte mulighetene for økonomisk aktivitet (som olje- og gass utvinning, transport og turisme) som preger de arktiske nasjonenes tilnærming til regionen. Regjeringens nordområdesatsing er gjennomsyret av store vyer om ressursutnyttelse, ikke minst etter at Norge og Russland undertegnet avtalen om delelinjen i Barentshavet høsten 2010. Både den norske og andre regjeringer ser for seg politiske prosesser som skal åpne opp nye områder for utvikling. Samtidig gjør klimaendringene at nye politiske utfordringer oppstår. Temperaturøkningen i Arktis går dobbelt så raskt som i resten av verden, og klimaendring og issmelting fører til endrede utbredelsesområder for fiskebestander og mulige nye fangstområder, nye områder for petroleum og mineralutvinning og nye sjøruter.

Arktis er preget av store og verdifulle fornybare ressurser, først og fremst i form av fisk og sjøpattedyr, og av lokalsamfunnene som er basert på utnyttelse av disse ressursene. Mange av dem er urfolk med internasjonalt definerte rettigheter, samtidig som ressursene de lever av er allmenninger. Felles for alle de arktiske områdene er at de historisk har vært styrt av hovedsteder og majoritetsbefolkning som i liten grad har anerkjent disse rettighetene og som har behandlet sine arktiske provinser som ressursatellitter. NNV vil jobbe for at befolkningen i Arktis kan ivareta sine kulturelle, sosiale og økonomiske behov gjennom ressursutnyttelse og forvaltning av egne ressurser.

Utnyttelsen av ressurser i Arktis er omstridt, men terskelen for konflikt er høy. De viktigste næringene basert på fornybare ressurser har vært forvaltet som allmenninger med lav grad av privat eiendomsrett til ressursene. Dette gjelder blant annet fiskeri, fangst av sjøpattedyr og reindrift i Norden og Russland, men også et landbruk basert på utmarksbeiter. Disse allmenningene gir en avgrenset gruppe aktører rett til å utnytte en avgrenset ressurs i et definert område. For utenverdenen har dette ofte blitt oppfattet som ikke-eide ressurser, og ressursrettighetene har vært uklart definert i nasjonalt lovverk. Dette har ført til konflikter der rettighetshaverne i allmenningen

oppfatter aktiviteter som inngrep i deres rettighetsfære, mens utbyggere oppfatter allmenningsmedlemmenes krav som ikke-berettigede og et hinder for utvikling. Internasjonale NGOer på miljøområdet har også vært aktører i denne typen konflikter i Arktis. De mest betente har dreid seg om forvaltning og utnyttelse av sjøpattedyr, noe som har bidratt til å svekke tilliten til miljøorganisasjoner og miljøarbeid i mange arktiske samfunn.

Våre erfaringer

Naturvernforbundet har hatt forvaltning av ressursene i nord på dagsorden i over 20 år gjennom sitt Barentshavkontor. En viktig del av dette arbeidet har vært forvaltningen av de fiskeressursene Norge forvalter i samarbeid med andre land; først og fremst Russland, men også ressursene i Norskehavet som forvaltes sammen med EU, Færøyene, Island og Russland. Vi har fulgt utviklingen i norsk nordområdepolitikk siden etableringen av Barentsregionen tidlig på 1990-tallet. I samme periode har vi etablert et tett samarbeid og partnerskap med miljøorganisasjoner i Nordvest-Russland.

I løpet av 2010 har vi trappet opp Arktis-arbeidet. Vi har kartlagt prosesser og aktører og kommet langt på vei i arbeidet med en langsiktig strategi for vårt arbeid i regionen blant annet gjennom samtaler og møter med relevante enkeltpersoner og organisasjoner. Denne nordområdestrategien forankres nå i den overordnede strategien for Naturvernforbundets internasjonale arbeid. I 2010-2012 har Naturvernforbundets Gunnar Album i regjeringens Nordområdeutvalg. Vi har jobbet med spørsmål som delelinje og oljeutvinning i nordområdene, og viderefører arbeid med ulovlig fiske i Barentshavet. Vi har også startet et arbeid med å få Arktis-spørsmål på dagsorden i vår paraplyorganisasjon Friends of the Earth, særlig i forbindelse med at EU er i ferd med å utvikle en Arktis-strategi.

Overordnet mål

Gode, åpne og inkluderende forvaltningsregimer i Arktis sikrer lokal rett til fornybare ressurser og hindrer et internasjonalt kappløp om fiskeri- og petroleumsressurser.

For å oppnå dette vil Naturvernforbundet samarbeide med alliansepartnere for at:

- Barentshavet ikke åpnes for ytterligere olje- og gassaktivitet;
- Det er utviklet folkerettslige avtaler om forvaltning av Arktis basert på Havrettstraktaten og internasjonale urfolksrettigheter;
- Det ulovlige fisket i Barentshavet og Norskehavet er redusert og gode internasjonale forvaltningsregimer bidrar til å sikre fiskebestandene;
- Miljø- og interesseorganisasjoner i Arktis har økt samarbeid, og Friends of the Earth har en aktiv rolle i dette samarbeidet;
- Alliansepartnere i Arktis og tilstøtende havområder får relevant bistand og fagkompetanse fra Naturvernforbundet innen tema som ulovlig fiske, internasjonal sjøtransport og miljøgifter;

Innsatsområder

Naturvernforbundet er en av få demokratisk oppbygde miljøorganisasjoner med tilstedeværelse i nordområdene. Med økt fokus fra regjeringer og næringsinteresser følger også økt interesse for nordområdene fra miljøstiftelser og andre miljøgrupper med et annet ståsted, både organisatorisk, politisk og geografisk. Naturvernforbundet skal velge ut sine samarbeidspartnere ut fra et mål om å styrke demokratisk deltagelse og innflytelse i forvaltningsprosessene i nord.

Russland er det viktigste samarbeidslandet i den første fasen. Her har vi gode kontakter og svært god kunnskap. Russiske partnere vil trenge et samarbeid som også innbærer overføring av ressurser til å bygge kompetanse og kapasitet slik at et sterkt påvirkningsarbeid kan etableres. Naturvernforbundet skal videreføre og utdype samarbeidet med miljøorganisasjoner og andre partnere i Nordvest-

Russland og utvide dette østover med særlig vekt på å følge utvikling i russiske posisjoner innen Arktiske spørsmål, petroleumsutvinning og fiskeri.

I det videre arbeidet for forvaltningsmodeller for Arktis og Polhavet vil vi samarbeide med organisasjoner i de arktiske områdene av USA, Canada og Grønland, men også organisasjoner i EU-området gjennom FoE Europa. Det viktigste forumet for det mellomstatlige samarbeidet er i dag Arktisk Råd. Naturvernforbundet mener dette er en god modell, men at arbeidet må styrkes og bli mer forpliktende.

På sikt skal Naturvernforbundet også etablere samarbeid med tilsvarende organisasjoner i andre deler av Arktis. I tillegg skal Naturvernforbundet etablere samarbeid med andre internasjonale organisasjoner og koalisjoner som jobber med de samme spørsmålene og å etablere et Arktis-samarbeid under Friends of the Earth International.

Det langsiktige målet for perioden er å etablere en sterk allianse med de sentrale urfolksinstitusjonene og – organisasjonene, fiskeri- og fangstorganisasjoner og andre relevante interesseorganisasjoner og grupper. Dette arbeidet skal være basert på deres internasjonalt definerte rettigheter til ressursadgang og forvaltningskompetanse. Naturvernforbundet ønsker å være en ledende organisasjon innen Friends of the Earth i dette arbeidet. I bunnen for dette arbeidet ligger Naturvernforbundets anerkjennelse av urfolkernes rett til adgang til, og forvaltning av egne ressurser. Uten en slik anerkjennelse vil ikke en slik allianse være reell. Det betyr ikke at vi vil være enige i alle prioriteringer rettighetshaverne vil gjøre, men at vårt forhold til dem er basert på disse rettighetene.

Arbeidet med Arktis er viktig for hele organisasjonen, men vil være særlig relevant for de nordlige fylkes- og lokallagene i Naturvernforbundet. Det vil derfor legges inn særlige ressurser for å ha god kontakt og dialog med de lagene som arbeider med tema relatert til Arktis-programmet, og for å styrke koblingene mellom det nasjonale og det internasjonale arbeidet. Erfaringene fra arbeidet med forvaltningsregimer som Arktis Råd vil kunne være av stor interesse for en rekke nasjonale saker i Norge også.

Naturvernforbundet skal arbeide for at det etableres gode forvaltningsavtaler mellom kyststatene i Arktis for felles fiskebestander og for de internasjonale havområdene i området, særlig med tanke på nye utfordringer klimaendringer har for fiskeriforvaltningen. Dette gjøres blant annet gjennom å fortsette samarbeidet med relevante forvaltningsmyndigheter for å hindre ulovlig fiske i Nord-Atlanteren. Vi skal også videreføre samarbeid med myndighetene for å avdekke og straffeforfølge norske aktører i det ulovlige fisket i Barentshavet. Naturvernforbundet har stor kompetanse når det gjelder kartlegging av ulovlig fiske og vil bistå alliansepartnere på dette feltet dersom de ønsker det. Det samme gjelder kartlegging av sjøtransport og spredning og avdekking av kilder for miljøgifter. Å stille vår kompetanse til rådighet er en viktig del av alliansebyggingen.

Gjennom Arktis-arbeidet skal Naturvernforbundet samarbeide med partnere i andre land for å hindre videre oljeutvinning i Barentshavet. Samarbeid med miljø-, fiskeri- og urfolksorganisasjoner rundt petroleumsspørsmål i andre deler av Arktis vil være avgjørende for å oppnå dette.

Samarbeidspartnere

Naturvernforbundet vil videreføre og styrke samarbeid med Kola Environmental Centre (KEC), som vi har hatt et mangeårig prosjektsamarbeid med. KEC har utviklet og styrket sitt påvirkningsarbeid og har nå en viktig rolle i å utvikle miljøpåvirkningsarbeid i Arktis gjennom den nasjonale paraplyorganisasjonen Russian Socio-Ecological Union. Naturvernforbundet er bedt om å bistå i dette, og ønsker å være en tydelig støttespiller og partner i denne prosessen.

I tillegg er det en viktig del av arbeidet å utvikle nye samarbeidsallianser med ulike miljø-, urfolks- og interesseorganisasjoner. I Russland ønsker vi å finne partnere i mer østlige russiske områder, som Arkhangelsk fylke og Nenets og Jamal autonome regioner. I tillegg vil vi søke samarbeidspartnere i arktiske regioner rundt hele polhavet, og vi vil blant annet undersøke mulighetene for å inngå i et samarbeid med allerede etablerte Arctic Alliance.

Kompetanse- og ressursbehov

Naturvernforbundet har i dag en deltidsstilling på Arktis-spørsmål ved Barentshavkontoret. I tillegg jobber Internasjonal avdeling sentralt med prosjekter i Nordvest-Russland og vår Energi- og klimaavdeling med oljespørsmål i Lofoten og Barentshavet. I 2010 vil vi trolig også få ytterligere en full stilling ved Barentshavkontoret som skal jobbe med alliansebygging og faglig oppfølging rundt petroleumsspørsmål i Arktis og Nordområdene.

En satsing i tråd med målene og aktivitetene i denne strategien krever større ressurser og styrking av faglig kompetanse. Totalt vil vi i perioden jobbe for at tre årsverk blir sikret, da vi ser for oss ett årsverk for å følge fiskerispørsmål, ett årsverk som følger petroleumssaker i Arktis, i tillegg til ett årsverk for samarbeid med andre organisasjoner i Arktis samt arbeid med internasjonale forvaltningsprosesser.

For å kunne jobbe i allianse med andre organisasjoner vil dette kreve organisatoriske ressurser, til planlegging og gjennomføring av reiser og møter. Dette vil Naturvernforbundet måtte finne ressurser til å bidra til.

6.5 Internasjonal miljøpolitikk

Stadig flere miljøproblemer er globale, og internasjonalt samarbeid og avtaler er avgjørende for å løse disse miljøproblemene. Gjennom samarbeid og alliansebygging kan miljøorganisasjonene styrke gjennomslagskraften mot internasjonale regimer og store internasjonale aktører. Samarbeid som forener organisasjoner fra ulike geografiske områder og med ulike utgangspunkt vil styrke gjennomslagskraften i slik påvirkning, både fordi en vil kunne sikre bredere og mer helhetlige perspektiver og fordi en vil kunne ha et bredere påvirkningsarbeid. Gjennom arbeid med internasjonale avtaler kan miljøorganisasjoner også styrkes i sitt nasjonale arbeid, fordi vi kan lære av andres erfaringer og sikre et kontaktnett både internasjonalt og inn mot nasjonale myndigheter.

Som norsk miljøorganisasjon har Naturvernforbundet særlige muligheter til å påvirke internasjonal miljøpolitikk. Vi har gode muligheter til å fremme våre synspunkter overfor nasjonale myndigheter, som ofte har vært villig til å fremme nye forslag i internasjonale miljøregimer. Der Norge fremmer gode miljøløsninger kan Naturvernforbundet også arbeide for å sikre internasjonal aksept for disse løsningene. Og som et rikt land har Norge muligheter til å finansiere prosjekter i andre land som mange andre land ikke har tilsvarende mulighet til.

Slike muligheter gir Naturvernforbundet et særlig ansvar til å arbeide for internasjonale miljøløsninger. Gjennom vår grunnleggende tro på bred folkelig deltagelse finner vi naturlige samarbeidspartnere i andre lokalbaserte miljøorganisasjoner. Å bistå slike miljøorganisasjoner økonomisk og faglig er med å sikre bredere folkelig deltagelse i internasjonale miljøregimer. Dette gir økt legitimitet og sikrer innspill i relevante prosesser fra flere deler av verden.

I arbeidet med å bidra til en utvikling som ivaretar hensynet til klimaendringer, naturmangfoldet og deltagelse fra sivilsamfunn er FN den beste internasjonale organisasjonen for å kunne sikre dette. Naturvernforbundet vil derfor arbeide for at internasjonale miljøløsninger behandles innen FN.

I en stadig mer globalisert verden er det også viktig hva slags rolle Norge, og norske bedrifter, spiller i utlandet. Det forventes i de kommende årene massive overføring av offentlig og privat miljøfinansiering fra nord til sør. I tillegg har Norge gjennom oljefondet en enestående mulighet til å bidra mot en miljøvennlig og rettferdig utvikling i mange land.

Naturvernforbundet mener Norges innsats i andre land må sikre energitilgang uten store klimagassutslipp og uten å true naturmangfoldet. Hovedtyngden av norsk energibistand går til oppkjøp av fallrettigheter og investering i nye vannkraftprosjekter. Det er ingen tvil om at mange land har et stort behov for ny kraftproduksjon og overføringsnett. En svært stor andel av den norske energisatsingen har gått og går til Norfund, der investeringene og private selskaper skal sikre en norsk fortjeneste. Slike investeringer vil dermed følge betalingsevne, og vil bidra til bedre tilgang til ren energi for de som har råd og har mulighet og til å knytte seg til strømmettet. Denne satsingen er dermed i begrenset grad fattigdomsorientert, og følger ikke prinsippene i regjeringens Handlingsplan for miljørettet bistand.

Våre erfaringer

Naturvernforbundet har de siste par årene lagt ned betydelige ressurser i å følge de internasjonale klimaforhandlingene. Dette har gitt oss et stort nettverk og en sentral posisjon inn mot norske myndigheter. Samtidig ser vi et stort behov for økt innsats knyttet til informasjons- og organisasjonsarbeid i Norge for å øke kunnskapen og engasjementet knyttet til koblingen mellom internasjonal og nasjonal politikk og for å øke forståelsen av andre land og befolkningsgruppers perspektiver i klimasaken. Gjennom arbeidet med klimaforhandlingene har vi gode erfaringer for samarbeid med andre miljøorganisasjoner.

Et eksempel er hvordan Naturvernforbundet og Regnskogfondet fikk gjennomslag for ideen om at Norge bevilger milliarder til Klima- og skogsatsingen gjennom regnskogbevaring, noe som har styrket Norges internasjonale posisjon innen klimaspørsmål og regnskogbevaring betydelig.

Samarbeid med nettverk og organisasjoner er svært nyttig da en får et bredt ressursnettverk som følger mange saker i tillegg til at internasjonalt samarbeid gir nye muligheter for politisk påvirkning mot Norge.

Naturvernforbundet har fulgt noe med på norske klimainvesteringer i sør, særlig knyttet til den grønne utviklingsmekanismen (CDM) og prosjekter innen Energi+ programmet. Dette er arbeid som har gitt god mediedekning og er noe vi tror har potensial til å engasjere og skape debatt om Norges miljøinnsats i utlandet.

Overordnet mål

Myndigheter og befolkning har fått økt forståelse for Norges muligheter til og ansvar for hindre farlige klimaendringer og naturødeleggelse.

For å oppnå dette vil Naturvernforbundet samarbeide med alliansepartnere for at:

- Norges posisjoner i internasjonale miljøregimer for klimagassreduksjoner og ivaretagelse av naturmangfoldet er i tråd med vitenskapens anbefalinger
- Norge har iverksatt ambisiøse tiltak for reduserte klimagassutslipp nasjonalt som en viktig og rettferdig del av den internasjonale løsningen på global oppvarming
- Norges energi- og miljørettede investeringer i utlandet bidrar til å bygge samfunn med lavere klimagassutslipp og bedre ivaretagelse av naturmangfoldet
- Utfordringene land i sør og øst står overfor på grunn av klimaendringer og tap av naturmangfold har større forståelse i Norge
- Sivilsamfunn fra sør og øst har en tydelig stemme i den norske miljødebatten

Innsatsområder

Naturvernforbundet skal følge og påvirke det internasjonale klimaregimet gjennom de prosessene som til en hver tid er mest relevant for Norge, Naturvernforbundet og våre partnere. FN har i dag det mest relevante regimet for et internasjonalt klimasamarbeid og Naturvernforbundet vil arbeide for at det fortsetter å være slik. I dette arbeidet vil vi arbeide for å påvirke Norske posisjoner i forhandlingene, arbeide for å få forståelse i den norske befolkningen av ulike løsninger på klimaproblemet gjennom vårt informasjonsarbeid, og styrke samarbeide med partnere i deres arbeid med å påvirke sine land i forhandlingene.

Et sentralt bidrag inn i internasjonale miljøregimer vil være å sikre at Norge reduserer egne klimagassutslipp og ivaretar naturmangfoldet. De gode tiltakene og løsningene Norge iverksetter må spres som gode eksempler til andre land.

Naturvernforbundet skal bygge videre opp vår kompetanse om internasjonale naturmangfoldsregimer som bidrag til eget og partners nasjonale arbeid. Slik kunnskap vil både øke bevisstheten av det internasjonale ansvaret de enkelte landene har for å ivareta naturmangfoldet og vil være med å øke presset på nasjonale myndigheter for at de tar dette ansvaret.

Tett samarbeid med partnerorganisasjoner og internasjonale nettverk av organisasjoner er en effektiv måte å bygge kompetanse på og er ofte en forutsetning for å yte påvirkning på internasjonale regimer. I klimasammenheng er Friends of the Earth og Climate Action Network (CAN) slike nettverk, mens partnerorganisasjoner i alle land vi er involvert vil kunne være viktige samarbeidspartnere overfor klimaforhandlingene. Innen arbeidet med naturmangfold vil FoE være et relevant nettverk.

Naturvernforbundet vil følge Norges og norske bedrifters investeringer i de prosjektlandene vi er involvert. Vårt mål er å sikre at slike investeringer bidrar til faktiske utslippsreduksjoner av klimagasser, ivaretar naturmangfoldet og sikrer lokal involvering fra sivilsamfunn. Naturvernforbundet har i dag et slikt arbeid knyttet til oppfølging av Norges regnskogsstrategi, og har utfordret utvalgte norske bedrifters negative miljøpåvirkning internasjonalt (som Cermaqs oppdrettsvirksomhet i Chile og Canada). Vi ønsker å øke innsatsen med å følge opp og gi innspill til bidrag gjennom den grønne utviklingsmekanismen (CDM) og bistandsrettede klima- og energiinvesteringer. På sikt ser vi også for oss økt fokus på investeringer gjennom Pensjonsfondet og norske bedrifters direkteinvesteringer.

Naturvernforbundet vil arbeide for at energieffektivisering er løftet frem som ett av de viktigste tiltakene i norsk energibistand. I tillegg bør Olje for Utvikling ha målbart styrket fokuset på miljø og sivil samfunn, både klimaperspektivet og det lokale naturmangfoldet. Dette er et arbeid som skal gjøres i samråd med våre partnere, men hvor hoveddelen av arbeidet går på politisk påvirkning og informasjonsarbeid i Norge.

For å sikre økt engasjement om Norges rolle i internasjonalt miljøarbeid vil Naturvernforbundet øke innsatsen for å synliggjøre perspektivene til fattigere land fra sør og øst i Norge. Dette skal blant annet gjøres gjennom å få frem synspunkter fra sivilsamfunnsrepresentanter fra sør og øst i den norske miljødebatten.

Hovedpartnere

Friends of the Earth (FoE). FoE er verdens største nettverk av grasrotbaserte miljøorganisasjoner. Naturvernforbundet er Norges medlem i FoE. Nettverket og deres enkeltorganisasjoner arbeider blant annet med klimaspørsmål og bevaring av naturmangfoldet som gjør det naturlig å samarbeide med FOE i det internasjonale politikkarbeidet.

Climate Action Network (CAN). CAN koordinerer miljø- og utviklingsorganisasjoners internasjonale arbeid med klimaspørsmål. Nettverket er en sentral aktør i de internasjonale klimaforhandlingene og arbeidsgruppene på ulike tema innen CAN er en god mulighet å arbeide innen et nettverk av organisasjoner fra resten av verden.

Kompetanse- og ressursbehov

Naturvernforbundet har i dag god kompetanse knyttet til de internasjonale klimaforhandlingene. Dette er et arbeid vi har fulgt tett over flere år med ett årsverk delt med Regnskogfondet. Denne innsatsen vil fortsette på dagens nivå, samtidig som det vil være behov flere ressurser for å oppnå økt engasjement om dette i Norge, blant annet i form av økte informasjonsressurser og organisasjonsressurser.

Naturvernforbundet har nylig trappet opp sitt arbeid med å følge internasjonale forhandlingene om bevaring av naturmangfoldet. Her vil det være behov for økte ressurser. Vi ser for oss minst en halv stilling som følger dette arbeidet.

Naturvernforbundet har i dag noe arbeid knyttet til norske investeringer i sør og øst, men det vil være behov for ressurser og kompetanse både faglig, innen informasjon og organisatorisk. Vi ser for oss minst en stilling på kort sikt, og minst to stillinger på lengre sikt for å oppnå målene i strategien.

6.6 Internasjonal miljø, klima og energiutdanning (SPARE)

Alle partnerland

SPARE (School Project for Application of Energy and Resources) er etablert av Naturvernforbundet og er et av verdens største skoleprosjekt om energi, klima og miljø. Prosjektet startet i 1996 og drives i dag i 16 land i det tidligere Sovjetunionen, i tillegg til Bulgaria, Romania, Portugal, Polen og Makedonia. Gjennom Naturvernforbundets utdanningsprogrammet SPARE lærer barn om sammenhengen mellom energibruk og miljøkonsekvenser, og sparer energi i praksis. I tillegg får et stort antall lærere faglig opplæring om miljø, energi og klima. For tiden er mer enn 6 000 skoler og 250 000 skoleelever i alderen 9 - 14 år med i SPARE hvert år. Et SPARE program for elever i 1. til 4. klasse er også utviklet og testes skoleåret 2010/2011 i et utvalg land.

Skoleprosjektet SPARE har tre hovedbestanddeler:

- 1) Opplæring av lærere og undervisning i grunnskolen med langsiktig oppbygging av kunnskap og holdninger omkring energi/ressursbruk og bærekraftig utvikling
- 2) Gjennomføring av enkle lavkost energisparetiltak i skole og hjem.
- 3) Spre informasjon om klima og bærekraftig energibruk til hjem og lokalsamfunn.

Prosjektet gjennomføres i alle land av lokale partnere, som også har som viktig oppgave å bidra til at effektiv energibruk og god ressursutnyttelse innarbeides i læreplanene i grunnskolen.

Prosjektet bidrar til økt aktivitet i den sivile sektor i de ulike landene, økt spredning av informasjon, og stimulerer til samarbeid mellom organisasjoner, skoleverk og myndigheter på nasjonalt og regionalt nivå. Med dette har SPARE også en viktig demokratibyggende funksjon. En viktig del av prosjektet handler om utvikling av og kompetansebygging for NGO-partnerne, både innenfor utdanning og innenfor energifaglig arbeid.

Våre erfaringer

Naturvernforbundets hovedpartnere i arbeidet med spredning av SPARE er lokale demokratiske miljøorganisasjoner. Disse introduserer prosjektet for skoleverket, sørger for opplæring av lærere og bidrar til å arrangere aktiviteter for skolene. De har også ansvar samarbeid med myndigheter og andre relevante parter. SPARE har blitt godt mottatt av organisasjonene, og nettopp det å være med på å bygge opp et internasjonalt prosjektnettverk er en stor motivasjon for Naturvernforbundets NGO-partnere. Det er også et viktig mål for SPARE at partnerne bygger gode relasjoner og samarbeid med nasjonale myndigheter og andre relevante institusjoner, selv om dette ikke er like lett i alle landene det blir jobbet i.

Gjennom flere år har Naturvernforbundet sammen med våre NGO-partnere i regionen også bygget opp en viktig ekspertise i å spre klimavennlige energiløsninger gjennom praktiske energiprojekter. Det praktiske energiarbeidet er viktig for å bygge energifaglig kompetanse, og de fleste av våre partnerorganisasjoner kan nå viktige innspill til og påvirker nasjonal politikk innen energi og klima.

Mange av våre partnere har startet energiarbeid med vårt utdanningsprogram SPARE, og har gjennom dette fått en viktig innføring i energi- og klimautfordringer. Det er også viktig at SPARE er et ukontroversielt prosjekt, slik at det er enkelt også for organisasjoner i land med politiske utfordringer å bruke dette prosjektet til å skape aktivitet, kompetanse og tillit.

Gjennom utviklingen og spredningen av SPARE har Naturvernforbundet utviklet et nettverk som gir mulighet for spredning av informasjon i bred skala helt ut til regioner som ellers gjerne er utilgjengelige i alle landene der SPARE er aktivt.

Overordnet mål

Energieffektivisering oppfattes av befolkningen som det viktigste og beste tiltaket for reduserte klimagassutslipp i landene med SPARE-prosjektet

For å oppnå dette vil Naturvernforbundet støtte og samarbeide med partnere for at:

- SPARE inngår i nasjonale undervisningsprogrammer i samtlige av våre prosjektland.
- SPARE fusjonerer med en global partner for å nå ut med budskapet til skoler i land vi ikke jobber.
- Det utvikles et utdanningsprogram for høyere utdanning om energieffektivisering og klima, rettet mot ingeniør- og arkitekturstudier.
- SPARE gjennomføres i prosjektlandene med minst dagens deltagelse av skoler og elever.

Innsatsområder

Naturvernforbundet ønsker å konsentrere egen innsats for SPARE til de landene der vi også har andre prosjekter. For hvert av disse landene legges det en egen plan om å innarbeide viktige prinsipper fra SPARE i de nasjonale undervisningsprogrammene. Et slikt fokus vil sikre økt sammenheng mellom målsetningene for arbeidet med SPARE og målsetningene i det øvrige klima- og energiarbeidet i prosjektlandene.

For å fortsette å opprettholde nettverket i de gjenstående landene som i dag følger SPARE, vil vi jobbe for et samarbeid med en global aktør på dette området, her ser vi for oss tre scenarioer:

1. Vi vil jobbe for et samarbeid med Foundation for Environmental Education (FEE) og en fusjon med skoleprogrammet Eco-Schools. Eco-School er et internasjonalt utdanningsprogram om energi, miljø, klima og bærekraftig utvikling for skoler. Globalt er det mer enn 32 000 Eco-Schools i 47 land. Ved å innlemme våre land inn i dette samarbeidet, vil oppfølging og videreføring i større grad gjøres av en ekstern partner og nettverket vil bli ivaretatt og

styrket. Eco-Schools styrke ligger ikke på energieffektivisering, så SPARE vil ha mye konstruktivt å komme med i en fusjoneringsprosess, noe som vil påvirke alle dagens 32 000 Eco-Schools.

2. Alliance to Save Energy (ASE) er en amerikansk interesseorganisasjon som fokuserer sitt arbeid utelukkende på energieffektivisering. Et samarbeid med dem kan gi muligheter for finansiering, men med et større fokus mot skoleverk og ikke mot elever og skoler. ASE har ikke et internasjonalt skoleprosjekt, så de kan være interessert i å ta over driften av SPARE. I dag jobber ASE nasjonalt i USA med to undervisningsopplegg som heter Green Schools Program og Green Campus.
3. Naturvernforbundet utvikler ferdig et minimert opplegg for SPARE ut ifra erfaringer og tilpasset en global spredning. Vi jobber for et samarbeid med en global aktør, eksempelvis UNEP, UNDP, andre, om et samarbeid i å spre dette opplegget, der vi fortsetter som koordinator.

I samarbeid med Miljøuniversitet i Minsk og Høyskolen i Oslo, utvikles det et utdanningsprogram rettet mot høyere utdanning og ingeniør- og arkitektstudier. Utdanningsprogrammet testes i flere av de internasjonale samarbeidsuniversitetene i tidligere Sovjetunionen til Miljøuniversitetet i Minsk.

Hovedpartnere

I stor grad vil det være de samme partnerorganisasjonene en samarbeider med i både SPARE og i generell klima- og energipolitikk.

Kompetanse- og ressursbehov

Naturvernforbundet har lang erfaring og kompetanse knyttet til gjennomføring av utdanningsprogrammet SPARE og i samarbeid med skoler og utdanningsmyndigheter har vi vært med på å utvikle et større fokus på energi, klima og miljø i undervisningssektoren. Tematisk har vi god kompetanse knyttet til nasjonal og internasjonal klima- og energipolitikk, med særlig fokus på energieffektivisering i bygg og miljøutfordringer knyttet til klimaendringer.

Det vil være behov for ressurser til å følge SPARE i de enkelte prosjektlandene, og vi ser for oss at vi trenger 1 stilling til å følge SPARE i land i øst (Russland, Kasakhstan, Hviterusland, Georgia, Tadsjikistan og Kirgisistan), og 0,5-1 stilling til å følge SPARE i land i Afrika (Togo, Nigeria, Mosambik og Ghana). Dette vil kunne integreres i andre prosjekter. I arbeidet med å utvikle et samarbeid med en global aktør, evt. en fusjon og oppfølging av et evt. nytt internasjonalt nettverk av "SPARE" skoler vil det også kreves ett årsverk. Totalt vil SPARE kreve tre årsverk den neste tiårsperioden.

7. Nordisk samarbeid

I nordisk sammenheng er Naturvernforbundet betydelig mindre enn de øvrige nordiske tradisjonelle naturvernorganisasjonene (Naturskyddsföreningen i Sverige med 180 000 medlemmer, Naturfredningsforeningen i Danmark med 140 000 medlemmer og Finske Naturskyddsföreningen med 30 000 medlemmer). Det har tradisjonelt vært årlig kontakt mellom de nordiske organisasjonene, inkludert Islands Landverð, Finlands Natur och Miljö (svensktalende Finland), Naturfredningsforeningen på Færøene og Natur och Miljö Åland).

Organisasjonene har ikke en sterk tradisjon for samarbeid seg imellom, men det har vært noe kontakt med svenskene om skog og rovdyr, samt et og annet fellesnordisk prosjektsamarbeid. I 2008 deltok var det et fellesnordisk prosjekt om forholdet mellom bilavgifter og klimautslipp fra bil. Et felles krav til Nordisk råd for noen år siden om å undersøke den raskt fallende sjøfuglbestanden i Norden, har ført til en rapport og handlingsplan. Det har tidligere vært et par samarbeidsprosjekt

med midler fra Nordisk Ministerråd. På møtet i Oslo i 2010 var det stor enighet om at organisasjonene først og fremst har behov for å samarbeide om å utvikle sine unike posisjoner som landsomfattende, demokratiske og medlemsbaserte organisasjoner med lokal aktivitet.

I og med at Naturvernforbundet har lite å hente i organisasjonsutvikling gjennom FoE-samarbeidet, som fokuserer dette på de svakeste medlemmene, og flere av de øvrige nordiske er langt større, er dette fokuset særlig relevant for oss. I tillegg er det også muligheter for direktekontakt med enkeltorganisasjoner (både svenskene og danskene har langt utviklede klimakommuneprogram), eller utvikle mer tematiske samarbeidsprosjekt som man søker felles finansiering for. Det er ikke på kort sikt forventet at det vil være et fellesnordisk samarbeid på internasjonale miljøspørsmål, men vi er åpne for at dette vil kunne bli aktuelt på et senere tidspunkt.

8. Integrering og forankring i Naturvernforbundet

Hoveddelen av det internasjonale arbeidet gjøres av som tidligere beskrevet av sentralledets internasjonale prosjektavdeling, og er 100 % prosjektfinansiert. I tillegg gjennomføres flere internasjonale og eksternt finansiert prosjekter av ulike fagavdelinger. Naturvernforbundet har også et internasjonalt arbeid utover de eksterne prosjektene, som deltakelse og engasjement i FoE og samarbeid med nordiske miljøorganisasjoner. Noen fylkeslag har også samarbeid med partnere i andre land.

Vi mener det vil være et viktig strategisk grep å etablere en internasjonal avdeling, som vil ivareta helheten i Naturvernforbundets internasjonale arbeid, ikke bare de eksternt finansierte prosjektene. En forutsetning for å få til dette er at organisasjonen legger inn egne ressurser, til blant annet en avdelingslederstilling. En slik organisering vil plassere ansvaret for internasjonale politiske prosesser, det internasjonale prosjektarbeidet, samarbeidet med FoE og koblingen til Naturvernforbundets nasjonale arbeid i en avdeling.

Noe av Naturvernforbundet sin organisatoriske styrke i det internasjonale arbeidet er vår landsdekkende demokratisk medlemsbasert organisasjon. Det internasjonale arbeidet har et stort potensial for å engasjere og inspirere innad i organisasjonen og en av hensiktene med denne strategien blir å utløse dette potensialet. Et godt samspill mellom nasjonalt og internasjonalt arbeid gir et bredere perspektiv for det nasjonale arbeidet og gir det internasjonale arbeidet nye muligheter til lokalt informasjons- og kampanjearbeid. Vi ser også gode muligheter for samarbeid mellom fylkes- og lokallag i Naturvernforbundet og våre partners lokale og regionale representasjon.

De ulike aktivitetene som skal sikre en slik forankring i organisasjonens vil spesifiseres gjennom Naturvernforbundets toårige arbeidsprogram. Vi ser for oss at lokale foredrag, debattmøter, vennskapslag med partnere, studiereiser og faglig kobling mellom internasjonale og nasjonale politiske prosesser som mulige aktiviteter. Slike aktiviteter vil være aktuelle for alle lag i Naturvernforbundet, men vi ser særlig for oss studenter og studentlag som målgruppe i denne satsingen.

Et internasjonalt miljøperspektiv vil kunne styrke Naturvernforbundets nasjonale arbeid. Innsikt i og kunnskap om internasjonale miljøutfordringer og løsninger vil kunne styrke det lokale arbeidet gjennom argumenter om internasjonal viktighet av norsk miljøinnsats og gjennom erfaringsutveksling med partnere i andre land.

Formell forankring i organisasjonen

Den internasjonale strategien er forankret gjennom vedtak i Landsstyret, som er Naturvernforbundets høyeste organ under Landsmøtet. Strategien vil bli fulgt opp med konkrete delmålsettinger og tiltak i arbeidsprogrammet som vedtas på landsmøtene, som skjer hvert annet år (blant annet i 2011).

Til nå har det internasjonale arbeidet hatt liten plass og synlighet i arbeidsprogrammet og i organisasjonen. For å integrere det internasjonale arbeidet bedre må man derfor styrke det internasjonale arbeidets plass blant annet i arbeidsprogrammet.

For å styrke tilknytningen til organisasjonen er det ønskelig å opprette et internasjonalt utvalg som vil både være til hjelp som en styringsstøtte for sekretariatets internasjonale arbeid og virke involverende for organisasjonens medlemmer for øvrig. Utvalget vil følge formatet av Naturvernforbundets øvrige fagutvalg. Det vil kunne bli en viktig aktør i utforming av delmål og tiltak under arbeidsprogrammet, og skal sikre at arbeidet er godt forankret i organisasjonen. Utvalget vil også kunne gi viktige innspill til den videre utviklingen av det internasjonale arbeidet. Et slikt utvalg bør bestå av minst fem medlemmer fra flere regioner i landet. Det vil oppnevnes av Sentralstyret og sitte for to år om gangen. I tillegg kan være ønskelig å opprette et eget mer uformelt arktisnettverk for å knytte til seg ressurspersoner til dette arbeidet.

Synliggjøring i egen organisasjon

I 2010 ble det utarbeidet en egen kommunikasjonsstrategi for det internasjonale arbeidet, utviklet innen rammene av Naturvernforbundets overordnede kommunikasjonsstrategi av 2009. Synliggjøring av arbeidet i egen organisasjon er en viktig del av denne strategien, hvor aktivt bruk av eget medlemsblad og egne nettsider er viktig. Det er et mål at flere av Naturvernforbundets arrangementer, både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå, skal vise frem det internasjonale arbeidet og aktivt bruke de internasjonale perspektivene i Naturvernforbundets miljøarbeid i Norge.

En viktig måte å øke synligheten i egen organisasjon på er å legge arrangementer med internasjonale tema til andre steder i landet utenfor Oslo. Dette vil kunne sikre bredere deltagelse fra organisasjonen.

Ved hvert Landsmøte skal vi ha representasjon fra internasjonale partnere, og det skal lages et opplegg for at disse kan presentere sitt arbeid. Det er også et mål at internasjonale partnere skal delta på Miljøfestivalen som arrangeres annethvert år.

9. Fundraising

Denne teksten er ikke bearbeidet, og vil bli erstattet med hovedtrekk i ny fundraisingstrategi som skal være ferdig på nyåret.

Det ligger trolig et stort potensial i å videreutvikle inntektsarbeidet opp mot Naturvernforbundets internasjonale arbeid. Dette må utvikles med utgangspunkt i Naturvernforbundets overordnede inntektsstrategi, særlig fordi det er et mål å integrere internasjonalt arbeid sterkere med resten av organisasjonens arbeid.

I dag er internasjonal prosjektavdeling i hovedsak støttet av UD, MD og Norad, samt andre private og offentlige institusjoner. En videreutvikling av inntektsarbeidet i retning av å hente økonomisk støtte fra bedrifter og enkeltpersoner vil kunne gi økt trygghet ved at man får flere bein å stå på. Relevant

samarbeid med bedrifter internasjonalt kan bygge på dagens ordninger med Samarbeidspartnere og Naturpartnere.

Vi har noe erfaring med støtte fra privatpersoner til internasjonalt arbeid gjennom våre symbolske grønne julegaver og det har vist seg at julegavene retta mot internasjonalt arbeid var mest populære. Derfor tror vi at det kan ligge et inntekspotensial i å videreutvikle arbeidet med å hente støtte fra givere. En videre satsing på giverstøtte til internasjonalt arbeid må bygge på en policy om øremerking av giverinntekter, sett i forhold til innhenting av frie midler.